

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

*A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association*

2017. 14. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

*„Márciusi barackvirág,
Általad szebb lett a világ!*

...

*Merész életfakadás,
Hajnali rügykacagás,
Téged várt az egész világ!
Kacagj, remélj, barackvirág!”*

(Horváth Piroska - M. Simon Katalin)

KÖSZÖNTŐ / EDITORIAL	3
HÍREK / NEWS	4
Dr. Hulesh Helga kitüntetése	4
Új taggal bővült a MOKSZ	4
Csóti Csabának a KKDSZ elnökének tájékoztatója a kulturális bérpótlékról	4
Ungváry Rudolf 80 éves	5
MOKSZ / HMLA	6
Adventi nyugdíjas találkozó	6
A Toldy Ferenc Kórház rövid története	9
Bemutatkozik a Ferencz Pál Könyvtár	11
Felhívás	13
NOTA.....	14
KÉPZÉS / EDUCATION	15
A nyomtatott és webes szótárakról	15
EREDETI KÖZLEMÉNYEK / ORIGINAL ARTICLES	18
Egyedül nem megy: gondolatok egy addiktológiai biblioterápiai gyűjtemény összeállításában / You are not alone: reflections on a bibliotherapy collection for addictions	18
ÖSSZEFOGLALÓ KÖZLEMÉNYEK / REVIEW ARTICLES	29
Szent László a numizmatikában	29
I. László királyunk a gyógyító szent	36
Szent László király füve	42
KIÁLLÍTÁSOK / EXHIBITIONS	51
Tabáni titok. 50 éves a SOM	51
Tárgy - Történet - Nagytás.....	53
ÖTLETBÖRZE / BRAINSTORMING	55
„Mindenkép(p)en olvasunk!” fotókiállítás és könyvajánló a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpontban (2012-2016)	55
Hogyan ismerd fel az álhíreket	58
NÉVJEGY / CARDS	59
Milánkovics Róbert	59
SZERZŐI ÚTMUTATÓ / INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	60

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

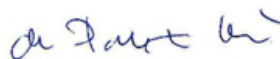
A 2017-es évet Szent László-émlékévként nyilvánították, trónra lépésének 940., szentté avatásának 825. évfordulója alkalmából. Szent László nevéhez több csodás gyógyulás is kötődik, nevét egyik budapesti kórházunk, valamint egy gyógynövény is viseli. Ehhez az évfordulóhoz kapcsolódik több cikkünk, bemutatjuk a gyógyító szentet, a Szent Lászlóról elnevezett gyógynövényt, lovagkirályunk megjelenését a numizmatikában és a Szent László Kórház Ferencz Pál Könyvtárát.

Örömteli eseményekről adunk hírt. Tisztelettel köszöntjük Ungváry Rudolfot születésnapja alkalmából. Szívvel gratulálunk Hulesch Helga kitüntetéséhez, büszkék vagyunk rá!

Boldogan hívom fel a figyelmet a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum új kiállítására. A jövőben rendszeresen hírt adunk majd tárlataikról.

Szívesen ajánlom a ceglédi Toldy Ferenc Kórházat bemutató írást, ebből megismerhetjük egyesületünk új tagkönyvtárát.

Közeledik a tavasz és a konferenciánk! Május 18-án tartjuk az Egészség-Információ-Könyvtár 3. konferenciánkat a MOKSZ, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára és az ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár közös szervezésében. A konferencia fő témája a prevenció és az egészségműveltség lesz, a helyszíne a Semmelweis Egyetem Elméleti Orvostudományi Központ épülete: Budapest, IX. Tűzoltó utca 37-43. Szeretettel várok erre az eseményre minden kollégát!

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

Dr. Hulesch Helga kitüntetése

Az alábbi hírt olvasva, a MOKSZ is szeretne csatlakozni a gratulálókhoz: „Nagy örömmel osztjuk meg a hírt, hogy a Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar (ÁOK) Tudományos Bizottsága 2016. november 28-i ülésén dr. Hulesch Helga,

a Klebelbergs Könyvtár Szakreferensi Osztályának nyugalmazott osztályvezetője a Kar kitüntetéseként átvehette a Szent-Györgyi emlékérem ezüst fokozatát.

Ez az elismerés azt jelzi, hogy munkatársunk valóban az “Ön könyvtárosa” volt: a szakterületé, a karé, és az ott dolgozó kutatóké, oktatóké. Szaktudása, forrásismerete, a “digital scholarship”-et támogató tevékenysége ugyanúgy ismert az ÁOK-n, mint segítőkész személyiség. Örülünk, hogy ez ilyen módon kifejezésre jutott és büszkén gratulálunk neki!”

Forrás: <http://szerzoknek.ek.szte.hu/kituntetes/>

Új taggal bővült a MOKSZ

Kedves MOKSZ Tagság!

Újabb könyvtár csatlakozott a MOKSZ-hoz: a ceglédi Toldy Ferenc Kórház és Rendelőintézet Könyvtára.

Képviselője: Kóré Orsolya Kore.Orsolya@toldykorhaz.hu

Dr Palotai Mária

MOKSZ elnök

Csóti Csabának a KKDSZ elnökének tájékoztatója a kulturális bérpótlékról

„Kedves Kollégák!

Mint az már köztudott, megjelent az úgynevezett kulturális bérpótlékot szabályozó rendelet. A KKDSZ a kellő tájékozódás és a szakjogászai véleményezés után a „bérpótlék-rendelet” kapcsán az alábbi tájékoztatást adja ki.

Önálló „bérpótlék-rendelet”, a korábbi szóbeli ígéret ellenére, nem jelent meg.

A 150/1992. (XI.20.) Korm. rendeletet módosították a 9/2017. (I. 23.) Korm. r. 5 - 7. §-aiban. (Vö! <http://www.xn-magvarkzlny-xfbc.hu/>, 2017. 8. szám, 148-149. oldalak.) Ez azt jelenti, hogy aki tájékozódni kíván a rendelettel kapcsolatban, annak a legcélszerűbb a már módosított kormányrendelet szövegét alapul venni az értelmezéshez. Vö! https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99200150.kor

Látható tehát, hogy a pótlékfizetés alapja a „150-es kormányrendeletbe” most újonnan bevezetett 21. §, ami így szól:

„Az 1. § szerinti közalkalmazottat a besorolása alapján kulturális illetménypótlék illeti meg. A kulturális illetménypótléknak a közalkalmazotti pótlékalapra vetített mértékét az 5. melléklet tartalmazza.” (Megjegyzés: a pótlékalap 20.000 Ft, amit a magyar költségvetés rögzít.)

A hivatkozott „150-es kormányrendelet” 1 §-a így rendelkezik:

„1 § (1) A rendelet hatálya az állami és a helyi önkormányzati kulturális költségvetési intézmények közalkalmazottaira terjed ki.

(2) E rendelet szabályait kell alkalmazni az (1) bekezdés hatálya alá nem tartozó költségvetési szerveknél - a közoktatási intézményeket kivéve - foglalkoztatott azon közalkalmazottakra is, akik az 1. mellékletben felsorolt művészeti, közgyűjtéményi, közművelődési munkakörök, vagy a 4. mellékletben felsorolt kulturális, közművelődési, és közgyűjtéményi munkakörök valamelyikét töltik be.”

A jogszabály szövege szerint tehát bérpótlék jár:

- minden állami és önkormányzati fenntartású közművelődési és közgyűjteményi intézményben dolgozó közalkalmazottnak, vagyis nem csak a szakmai munkakörben foglalkoztatottnak,
- minden nem állami-önkormányzati fenntartású, de költségvetési szervezetenél – pl. kórházi könyvtáraknál, a Honvédelmi Minisztérium fenntartásában működő közgyűjteményeknél stb. – dolgozó, szakmai munkakörben foglalkoztatott közgyűjteményi és közművelődési közalkalmazottnak.

A bérpótlék a Kjt. 66-75. §-aiban foglaltak alapján, mint más jogcímen fizetendő pótlék, a garantált bérminimumon felül jár az érintetteknek!

Vö! https://net.iogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99200033.TV

Kérünk minden szakszervezeti tisztségviselőt és szakszervezeti tagot, hogy szükség esetén a munkáltatójánál álljon ki a helyes jogértelmezés mellett! Különös tekintettel arra, hogy a 8/2017. (I. 23.) Korm. r. 1 § (2) bekezdése, mely az önkormányzatoknak a bérpótlék kifizetéséhez történő támogatás igényléséről rendelkezik, tartalmaz egy ilyen mondatot: „A helyi önkormányzat és a nemzetiségi önkormányzat a támogatásra az után a foglalkoztatott után jogosult, aki kulturális illetménypótlékra jogosult, és aki esetében a kulturális illetménypótlék teljes összege tényleges bérnövekedésként jelenik meg.”

A kiemelt rész arra utal, hogy a rendeletalkotó nem tekinti minden esetben magától értetődőnek a nettó béremelkedést a kulturális pótlék alapján! Ez elfogadhatatlan, aki ilyen jelenséget tapasztal, kérem, hogy azt részletesen írja le és tájékoztassa szakszervezetünket a kkdsz@kkdsz.hu email címen!

A 9/2017. (I. 23.) Korm. r. számos más ponton is módosította – egyeztetés nélkül – a „150-es kormányrendelet”. E kérdésekkel kapcsolatban a KKDSZ, az egyeztetések ismételt elmaradása miatt is, megkeresi a kulturális államtitkárságot, mint munkáltatót.

Azzal kapcsolatban is tájékozódni kívánunk, hogy miért nem jelent meg a 2016 novemberében szóban megígért tartalmú rendelet, melyben – ismereteink szerint – az EMMI számára feladatok kerültek volna meghatározásra a bérpótlékból most kimaradt kollégáink bérének felzárkóztatásával kapcsolatban. (Nonprofit Kft-knél dolgozók, iskolai könyvtárosok, egyházi intézményekben dolgozó kollégák stb.)

Arra kérek mindenkit, hogy lehetőségéhez képest tegyen meg mindent annak érdekében, hogy minden közgyűjteményi és közművelődési dolgozó megkapja jogos járandóságát. Közben azonban ne feledkezzünk meg arról, hogy a bérpótlék kiharcolása nem célja, hanem eszköze a KKDSZ-nek. A cél továbbra is a rendezett bérvizonyok elérése. Tisztességes munkáért tisztességes bért kell fizetni!”

Ungváry Rudolf 80 éves

Moldován István levelével szeretnénk köszönteni Tanár Úrat!

„Kedves Kollégák!

Többen köszöntötték a jó öreg KATALIST-en is régi kollégánkat, Ungváry Rudit 80. születésnapjára. 2016. november 11-én a PIM-ben volt egy ünnepi összejövetel a tiszteletére

<https://pim.hu/hu/esemenyek/ungvary-80>

Ott kapta ajándékba egy régi könyvének újrakiadását barátaitól, az OSZK, a PIM és a Szépírók Társasága közreműködésével. Mindeközben megkaptuk a könyv digitális változatát. Az ünnepelt kiegészítette ezt egy bőséges képanyaggal és mától már elérhető, letölthető a MEK-ből:

<http://mek.oszk.hu/16300/16342/>”

*Állnak: Szluka Péter, Dr. Palotai Mária Dr.
Vasas Livia
Előttérben: Erdeiné Töröcsik Katalin*

Adventi nyugdíjas találkozó

Szép hagyomány immár évek óta, hogy karácsony közeledtén a Semmelweis Egyetem és a MOKSZ közösen invitálja nyugdíjas munkatársait egy adventi találkozóra, amely minden résztvevőnek léleksímogató felkészülést jelent az ünnepre, örömteli találkozást rég nem látott kollégákkal, emlékeztetést, beszélgetést, közösséget.

Az alábbiakban Dr. Palotai Mária rövid összefoglalóját, majd a résztvevők beszámolóját tesszük közzé arról, hogyan élték meg az említett találkozót.

2016 decembere 8-án az adventi időszakban rendeztük meg a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárával közösen a nyugdíjas találkozót. A helyszínt is a könyvtár biztosította, a szépen feldíszített Szentágothai teremben gyűltünk össze.

Örömmel hallgattuk Brátán Vera adventi műsorát, gitárral kísért énekeit. A magyar, angol, gael, és morva nyelvű dalokhoz a műsor vége felé a bátrabbak csatlakoztak, és közösen énekeltük, dúdoltuk például a „Pásztorok, pásztorok örvendezve” kezdetű dalt.

A műsor után meg lehetett kóstolni a mindig finom mákos és diós kalácsot, a szendvicseket. Természetesen jól esett megosztani a régen látott kollégákkal az új híreket, eseményeket. Előkerültek az unokák és a dédunokák fényképei is.

Közel harmincan jöttünk össze, remélem, hogy jövőre még többen találkozunk!

Dr. Palotai Mária, MOKSZ elnök

December a várakozás, a készülődés és a szeretet hónapja. Örömteli várakozás és készülődés ez, hiszen az ünnepek alatt együtt lehetünk lélekben, vagy valóságosan mindazokkal, akiket szeretünk, akiket közel érzünk magunkhoz.

A készülődés és várakozás egyúttal számbavétel is – mi történt velünk és szereteteinkkel, ismerőseinkkel az elmúlt időszak alatt, de elgondolkozunk azon is, mit várhatunk, mi várhat ránk a következő esztendőben.

Ilyenkor ráadás öröm az, ha találkozhatunk egykori pályatársainkkal, szakmai közösségünk tagjaival, akikkel együtt munkálkodtunk egy szép hivatásban. A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége a Semmelweis Egyetem Könyvtárával közösen ismét meghívta az orvosi könyvtárosok nyugdíjas tagjait egy baráti beszélgetésre, együttes várakozásra és készülődésre.

A remek hangulatú találkozón szeretetteljes zsongás, csevegés ölelte körül az ottlevőket, melyhez hozzájárult a felkínált és elfogyasztott finom szendvicsek, sütemények, innivalók, édességek sokasága is.

Brátán Vera kolléganő, énekes-gitáros lélekmelegítő karácsonyi dalválogatással tette még örömteljesebbé az együttlétet, zenei aláfestéssel segítette a közös éneklést.

Számomra ajándék volt ez a nap, a kedves, ismerős arcok mosolya, komolysága, a baráti érdeklődések és viszontválaszok, a röpké beszélgetések mind-mind hozzáadtak az ünnep-varáshoz.

Köszönet érte mindenkinek!

Balról: Beier Matthiasné (Márti), Dr. Újhelyi Margit, Kósáné Holecz Annamária, Barta Erzsébet, Balogh Margit, Csonka Ernőné (Erzsike)

Balogh Margit, Pető Intézet Könyvtára

Adventi nyugdíjas találkozóra invitált még november közepén kedves, személyre szóló levélhez csatolt meghívóval Dr. Palotai Marika, a MOKSZ elnöke.

Örültem, hogy volt elég időm úgy alakítani az életem, hogy a jelzett időpontra szabad legyek. Kellemes várakozással tekintettem a találkozóra.

Mi sem bizonyítja jobban, hogy az esemény a Semmelweis Egyetem Könyvtára, valamint a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége közös szervezésében jött létre, mint az hogy december 8-án, kedves gesztussal Dr. Vasas Livia Szluka Péter igazgató úrral együtt már a kapuban várták az érkező nyugdíjas kollégákat.

A II. emeleti Szentágothai teremben viszont Palotai Marika fogadta és terelgette nagy szeretettel és figyelmességgel a vendégeket az egyetem fiatal könyvtáros kollégáival, akik fáradhatatlanul kínálgatták a kávé, teát, süteményt és egyéb finomságokat.

Ezek a pozitív hatások csak fokozták azt a jó érzést, amire igazán vártunk, hogy a ritkán vagy rég nem látott kollégákkal találkozhattunk és egy kicsit hosszasan is beszélgethettünk.

A nap fénypontja a meghívott vendég, Brátán Vera énekes előadása volt, egy szál gitárral és gyönyörű, tiszta hangjával. Adventi és karácsonyi dalokat hallhattunk tőle különböző (magyar, ír, kelta, stb.) népek zenéjéből. Kellemes volt hallgatni a művésznő hangján ezeket a dalokat.

Meglepő, de az ismerős dallamoknál társaságunk is bekapcsolódott az éneklésbe.

A hangulatot érzékelve, szerintem a művésznő előadását erre az eseményre rászervezni tökéletes találat volt. Eddig őt nem ismertem, művészetével én gazdagodtam. Azóta tudom Palotai Marikától, hogy a Lighthouse zenekar énekesese és a You tube-on időnként hallgatom is őket.

Sajnálom, hogy nem tudott minden nyugdíjas kolléga eljönni. Legalább három személy nekem is hiányzott, akikkel szívesen csevegtem volna, de így is igazán jól éreztem magamat a volt kollégák közötti kötetlen beszélgetéssel.

Ezeknek a beszélgetéseknek meghallgatáson és meghallgattatáson túl (bár ez sem elhanyagolható), különös értéke, hogy profitálunk is belőle. Ötleteket, tippet „kapunk-adunk” egymásnak az életünk különböző területeihez: kultúra, művelődés, utazás, sütés-főzés, kertművelés, de az időnként ránk bízott unokákkal való foglalkozáshoz is.

Egy pici hiányérzetem támadt csupán. Mivel nem minden nyugdíjas kollégát ismertem, talán egy rövid, egymondatos bemutatkozás másoknak is segített volna „képben lenni”.

Köszönöm ezt a jó hangulatú, adventi délutánt a szervezőknek és a közreműködőknek egyaránt.

Balról: Brátán Vera, Kósáné Holecz Annamária, Barta Erzsébet, Antal Lajosné (Elike)

Antal Lajosné,

Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar Könyvtárának nyugdíjasa

Kedves, személyre szóló meghívást kaptam a 2016. december 8-án megrendezésre kerülő nyugdíjas találkozóra.

A találkozó, mint minden évben, most is a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárában került megrendezésre a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségével (MOKSZ) közös szervezésben. Természetesen örömmel mentem, hiszen jól esik beszélgetni a régi kollégákkal. Hiányoznak, hiszen elég hosszú időt voltunk munkatársi kapcsolatban.

Érdeklődve hallgattam a még nyugdíjasként tovább foglalkoztatott munkatársak munkával kapcsolatos történéseit. A szakmai és a magánéletbeli problémák mellett vidám délután volt. Nekem sikerült elfelejteni az egészségügyi problémámat.

„Hab a tortán” volt Brátán Vera énekesnő adventi hangulatot idéző előadása, aki énekével, gitár muzsikájával meghitté tette a délutánt.

Jó érzéssel, érzelmileg feltöltődve távoztam, igaz, sajnos sok régi kolléga nem tudott eljönni.

Hiányoztak is, de remélem, a következő találkozón már ott tudnak lenni.

Nagyon köszönöm a meghívást, a bejglit, nagyon finom volt.

Köszönettel és üdvözlettel:

Barta Erzsi, Böbe
SE Urológiai Klinika Könyvtár

Balról: Dobosné Benzsay Paula, Kósáné Holecz Annamária és Deák Vali

Nagyon szépen köszönöm a meghívást s a csodálatos élményt!
Nem egy konvencionális, „pipáljuk ki” együttlét volt, hanem valóságos, gazdagító, adventi!
Arra nem volt alkalmam, hogy szót ejtsek a folyóiratról is, nagyon élvezetes, színes, sokoldalú, öröm "forgatni!"
Szerető üdvözlettel:

Gyuri
Kicsi György
SE Központi Könyvtár

Balról: Kicsi György, Szluka Péter

*Gyülekezés a Semmelweis Egyetem Könyvtárában
2016. december 8.*

Balról jobbra: Csonka Ernőné (Erzsike), Dobosné Benzsay Paula, Székvári Ferené (Klári), Dr. Szoóczy Mihályné (Ildikó), Dr. Romhányi Istvánné (Éva), Hován Andrea, Erdeiné Töröcsik Kati, Gut Éva és Dr. Palotai Mária

Pécsi kolleganők: Csonka Ernőné (Erzsike) és Dr. Szoóczy Mihályné (Ildikó)

Lejegyezte: Tölgyesi Ágnes
tolgyag@gmail.com

A Toldy Ferenc Kórház rövid története

„Minden kórkép kórkép is, a kórház kórház is.
Mert ahogy élünk, úgy betegszünk,
s ahogyan gyógyítunk, úgy ítéltetünk.”
Koltói Adám – Kórházkép 2003

Múltunk, gyökereink megismerése nem öncélú kíváncsiság, nélküle nem érthetnénk meg a jelent, tanúságai nélkül nem tervezhetnénk meg a jövőt. Az első ceglédi városi Kórházat 1873-ban alapították, 24 ágygal. Az épületet a Pesti út melletti "Vörös ökör" nevezetű fogadóból alakították át. A kórház alapító levele „Ceglédi Városi Ápolda” nevet említ.

Az első világháború idején átmenetileg Cegléden működött egy szükség kórház is, sebesült katonák gyógyítására. Ezt követően továbbra is csak a régi 24 ágyas Ápolda töltötte be Cegléd város kórházának szerepét. 1933. január 1-jével történt az első "integráció" a Törteli út és a Szülészeti Kórház összevonásával. 1957-ben a ceglédi Kórház már 250 ágygal rendelkezett. 1965-ben hagyták jóvá az új ceglédi Kórház program tervét, 1966-ban megkezdődött az építés, amely három évig tartott.

Az új kórház átadási ünnepét 1970 március 11-én tartották. Az új 7 emeletes kórház épületben 476 ágyat helyeztek el, majd 1974-ben és 1975-ben újabb pavilonok kerültek megépítésre a 274 elmeorvosozási ágy befogadására. Az 1970-es, 1980-as években dinamikusan nőtt a kórház ágyszáma, újabb szakmák és osztályok kerültek kialakításra. 1989-ben a kórház össz ágyszáma 1033 ágy volt.

A tudományos élet a kezdetektől jelen volt Kórházunkban. Az orvoslás, a gyakorlat művelése mellett a tudományról is szól. Az új ismeretek közreadását, befogadását, önképzés, továbbképzések formájában is jelentette. 1960-as években orvosi szakkönyvtárosi tanfolyam elvégzésével a Kórház megszerezte a jogot az Orvosi Könyvtár megalapításához.

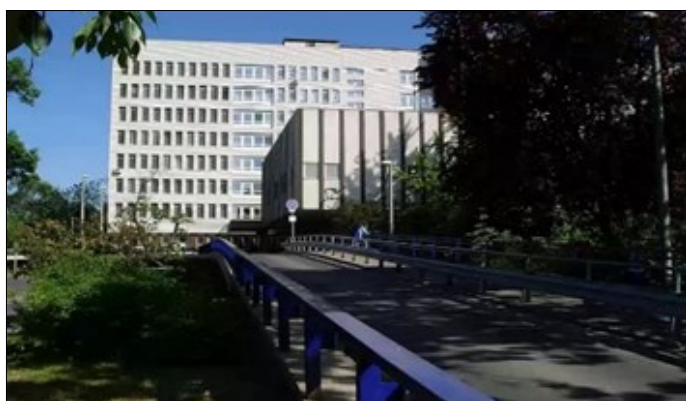
Az intézmény falai között így már ott volt a művelődés is, a tudományos, szakmai értekezleteknek helyt adó könyvtár, folyamatos képzőművészeti kiállításokat szervezett és a mai napig szervez. Ezek mellett segít, mind a szakdolgozók, mind az orvosok, és betegek kérésének eleget tenni, rendelkezésére állni.

Az 1970-es évek első felében alakult ki az a kórházi infrastruktúra, amely az elmúlt évtizedek változásaival együtt a jelenlegi kereteket biztosítja.

Jelentős korszerűsítés, építészeti beruházás az 1990-es évek második felében történt, ami magában foglalta a gyógyszerertár, a laboratórium, a patológia, a radiológia és az intenzív terápiás ellátás új épületekben, korszerűbb körülmények között történő elhelyezését, valamint a központi műtőblokk és a sterilizáló kialakítását.

A Toldy Ferenc Kórház és Rendelőintézet Dél-Pest megye járó- és fekvőbeteg szakellátását végzi, a város és a térség legnagyobb szolgáltatója, fogyasztója és munkáltatója. Jelenleg 13 aktív és 4 krónikus fekvőbeteg osztályon, összesen 740 ágyon folyik gyógyítás az intézményben, a területi ellátási kötelezettségünkhöz tartozó települések lakosság száma szakmánként változó, 148.227 és

224.102 fő közötti. A járóbeteg szakellátásban 26 szakmában, 92 szakrendelés látja el a betegeket az intézmény, négy szakmában pedig gondozóintézeti ellátást nyújt. A szakmai tevékenység szoros részeként működnek a diagnosztikus osztályok, részlegek, valamint a központi sterilizáló és a gyógyszerertár. A betegellátás négy telephelyen történik.

A magyar ápolók példaképét, a magyar történelem nőalakjának Kossuth Zsuzsanna születésének 200. évfordulója alkalmából a Magyar Ápolási Egyesület 2017-re meghirdette a Kossuth Zsuzsanna emlékét.

Ebből az alkalomból Kórházunk helyi Ünnepszeg keretei között Emléktábla elhelyezését, avatását tervezi, valamint a Magyar Ápolási Egyesület elismerő oklevelének és ezüst kitűzőjének átadására is sor kerül. (2017. február)

A történelmi események felidézése kapcsán elkészítjük Kórházunk történetéről szóló látványos fotómontázsunkat, amellyel az ápoló hallgatók és a középiskolások is betekintést nyernek a múltba, valamint sajtón keresztül az állampolgárok is láthatnak. (2017 február)

Kórházunk is meghirdeti helyi szinten a Magyar Ápolási Egyesület pályázatát. (2017. február)

Kórházunk sportélettel is büszkélkedhet így terveink között szerepel az „Együtt az egészségünkért” címmel egy sportnap szervezése. (2017. május)

Kóré Orsolya
titkárságvezető - könyvtári munkatárs
Toldy Ferenc Kórház és Rendelőintézet

Bemutatkozik a Ferencz Pál Könyvtár

Az idei évre meghirdetett Szent László év különösen aktuálissá teszi a főváros egyik legrégebbi, Szent László királyunkról elnevezett kórháza orvosi szakkönyvtárának bemutatását.

A könyvtár léte szorosan összefügg a kórház kialakulásával, fejlődésével, ezért először erről szeretnék írni.

A kórház történetét a kezdetektől néhai Kalocsay Kálmán professzor úr írta meg, munkájában 1894-től 1946-ig ismerteti az eseményeket. Írása a kórház évkönyveiben jelent meg, melyek könyvtárunkban ma is megtalálhatók.

A kórház elődje „barakk-kórház” volt. Amikor 1885-ben megnyílt az új Üllői úti kórház (mai Szent István), az állandó jellegű osztályokat ide telepítették át.

A barakk-kórházban két csoportban helyezték el a betegeket. Az „első fertőző osztály” a különféle fertőző betegek elhelyezésére szolgált, a „második fertőző osztály” a himlős betegek ellátására jelöltetett ki. Ma már nemigen tudjuk elképzelni az akkori állapotokat. A leírás szerint például a 383 ágyhoz hat fürdőkád tartozott, az árnyékszékek nyitottak voltak, kint a szabadban, és vízvezeték csak a kórház udvarán volt.

1891-ben Budapest Székesfőváros Tanácsa új kórház építéséről határozott, amely 1894-re fel is épült. A régi barakk-kórház a lángok martaléka lett.

Az új kórház vezetésével az akkor már itt dolgozó Gerlóczy Zsigmondot bízták meg. Itt jegyzem meg, hogy a kórházi székhelyű Magyar Infektológiai és Klinikai Mikrobiológiai Társaság éves kongresszusain minden alkalommal Gerlóczy Zsigmond emlékéremet adományoz egy-egy kiemelkedő tagjának. Az új kórház területén 16 épület állt, egy igazgatósági, és 15 pavilon a betegek ellátásához. Ebből 8 pavilonban csak fertőző betegekkel foglalkoztak. Mivel a nyolc pavilont teljesen elfoglalták a skarlátos, diftériás, tífuszos, morbillis és pertussisos betegek, 1899-ben két pavilont és egy betegfelvételi épületet húztak fel a László Kórház mellé. Ez a három épületből álló létesítmény a Szent Gellért nevet kapta, és ez volt a járványkórház. A két kórházat aztán 1917-ben egyesítették, és Szent László néven működött tovább. A könyvtárat 1936-ban hozták létre, és első helye az igazgatósági épület földszintjén volt. A könyvtári ügyekkel dr. Steinert Gyula főorvos foglalkozott, természetesen a munkája mellett. A fejlődés 1945 után vált látványossá, ekkor már igényelni lehetett külföldi könyvek vételét, és folyóiratok rendelését.

A könyvtár kezdettől fogva segítette a kórház orvosainak munkáját.

Dr. Ferencz Pál 1951-ben lett a kórház igazgató főorvosa. Irányítása alatt a kórház, amely részben még a II. világháború nyomait is magán viselte, újjászületett. Ápolónőképzőt szervezett a kórházon belül, kutató laboratóriumot hozott létre, melyben elsősorban a fertőző betegségekkel kapcsolatos csecsemőkori életveszélyes állapotok kórtani kérdéseit vizsgálták.

Korszerű infúziós készítményeket előállító gyógyszerári laboratóriumot is szervezett, korszerűsítette a tejkonyhát. Fejlesztette a gyermekosztályokat, a poliomyelitises betegek ellátására respirációs osztályokat hozott létre.

Munkásságáról számos előadásban és közleményben számolt be. Orvosi diplomája, kandidátusi oklevele és egy Bókay János emlékérem a könyvtár előterének falát díszíti. A könyvtár 1962-ben új épületbe költözött, melynek tervezése és megvalósítása szintén Ferencz Pál nevéhez fűződik. A könyvtárnak mindig is nagy támogatója volt, orvosait a könyvtár használatára buzdította.

Emlékének tiszteletére, és példájának követésére 1982. április 21-én dr. Várnai Ferenc, a kórház akkori főigazgatója, könyvtárunknak hivatalosan a „Ferencz Pál orvosi könyvtára” nevet adományozta.

Mivel a kórház mindig is „a fertőző kórház” volt, a könyvtár gyűjtőkörét is főleg a fertőző betegségek irodalma jellemezte. A kórházban élénk tudományos élet folyt, orvosaink előadásokat, továbbképzéseket tartottak, gyakran publikáltak a különböző orvosi folyóiratokba, vagy könyvet írtak. Ehhez természetesen szükség volt könyvtári-könyvtárosi segítségre. A kórház vezetése mindig támogatta a könyvtárat, szerencsére sosem

kellett bizonygatni, hogy szükség van ránk. Bár a könyvtárhasználati szokások alaposan megváltoztak az elmúlt időszakban, ez a hozzáállás szerencsésen megmaradt.

A könyvtár jelenlegi helyére, a 19-es számú pavilonba, 1999-ben költözött.

Mivel ez egy régi, betegellátó épület volt, át kellett alakítani, hogy megfeleljen a könyvtár igényeinek. Az akkori orvosigazgató, dr. Szalka András, aki maga is buzgó könyvtárhasználó volt, mindenben kikérte véleményünket.

A könyvtár egy nagy légtérű olvasóteremből, egy irodából és két kis raktárból áll. Az előtérben két mosdó és egy kis előadóterem foglal helyet. Ebben az épületben található még egy nagy előadóterem is, mely a gyakori tudományos előadásoknak, továbbképzéseknek a helye. Kórházunk oktató kórház is, így gyakran jönnek vidéki kórházakból orvosok, illetve külföldi hallgatók.

A könyvtár jelenleg az orvosigazgatósághoz tartozik, de szakmai felettesünk a tudományos igazgató. Vele beszéljük meg az aktuális problémákat, és az éves költségvetési tervet. Az évek során egyre szűkültek az anyagi források, de azért még mindig előfizethetünk külföldi folyóiratokra (jelenleg 22-féle külföldi folyóiratunk van), megvesszük a legszükségesebb kézikönyveket, és előfizetői vagyunk egy nagy online adatbázisnak.

Sajnos a nagy kórház összevonási láznak a mi kórházunk is áldozatul esett, és 2007-ben összezsugortak minket a már addig is több tagból álló Szent István Kórházzal. Az összevonás után a két könyvtárat is egyesítették, de ez évekig még inkább csak adminisztrációs összevonást jelentett. Az ott dolgozó két kollégánk, Bujdosó László és Balázné Kelemen Anna, tették a dolgukat ott, mi pedig a kollégámmal, Stohl Viktorral, itt. Én lettem a két könyvtár vezetője, de a működési költséget sajnos nem emelték meg.

Azóta Anna kolléganőnk nyugdíjba ment, majd röviddel ezután meg is halt, Bujdosó Laci pedig tavaly végleg nyugállományba vonult. Így a Szent István Kórház nagy múltú könyvtára pillanatnyilag nem működik.

Befejezésül, hogy ne ilyen szomorúan zárjam ezt a kis beszámolót, szeretném megköszönni a könyvtáros kollégáknak azt a sok-sok segítséget, amit évek óta kapunk. Bennünk is, és talán másokban is, az tartja a lelket, hogy tudjuk, nem vagyunk egyedül! Hálás köszönet érte!

Zlinszky Zsuzsanna
könyvtárvezető

Felhívás!

Kedves Kollégák!

Május 18-án tartjuk az
Egészség-Információ-Könyvtár 3. konferenciánkat.

A MOKSZ mellett a szervezésben a
Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára és az
ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár
is részt vesz.

A konferencia fő témája a prevenció és az egészségműveltség lesz, a
helyszíne a

Semmelweis Egyetem Elméleti Orvostudományi Központ épülete:
Budapest, IX. Tűzoltó utca 37-43.

Idén újból lehetőséget szeretnénk biztosítani, hogy a különböző
művészeti ágakban alkotó könyvtárosok bemutatkozhatnak.

Szeretnénk megkérni a művészeti alkotásokat létrehozó tehetséges
kollegáinkat, hogy e-mailben jelezzék (palotai.maria@aEEK.hu, vagy
moksz.orvosikonyvtarak@gmail.com), amennyiben szívesen
bemutatnák ezen a rendezvényen néhány művüket.

Jelentkezési határidő: március 14.

MOKSZ vezetősége

NOTA

Új fejlesztés az egészségügyben dolgozók, tanulók részére!

A magyar nyelvű szakirodalmi keresőszolgáltatás

MI a NOTA?

Napvizit Orvosi Tudástár Alkalmazás

Mit tud a NOTA portál?

Megkönnyíti a magyar nyelvű szakirodalmi források keresését.

Eszköztől függetlenül, akár okostelefonról, a betegágy mellett állva is használható.

Miben kereshet a NOTA-val?

Az Akadémiai Kiadó folyóirataiban:
Orvosi Hetilap, Magyar Sebészet,
Mentálhigiéné és Pszichoszomatika

Más kiadók magyar nyelvű szakfolyóirataiban:
pl. Lege Artis Medicinae, Hypertonia és
Nephrologia, Ideggyógyászati Szemle

A hatályos szakmai irányelvekben

Magyar nyelvű kérdésekre adott angol nyelvű találatokban, a PubMeden.

nota.hu

Amennyiben további információra lenne szüksége, keressen minket elérhetőségeinken: journals@akademial.hu / hirdetes@akademial.hu

Akadémiai Kiadó

A Wolters Kluwer Csoport tagja

1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 21-35. / Telefon: (T) 464-8246
www.akademial.hu / www.akademial.com

AKADÉMIAI KIADÓ

A nyomtatott és webes szótárakról

Ungváry Rudolf

gépészmérnök, író, újságíró, filmkritikus, könyvtáros
ungvaryr@gmail.com

Mikulás Gábor, a GM Consulting információs tanácsadó cég vezetője a Katalist webes fórumon arról a tapasztalatáról tájékoztatott, hogy hiába ajánlotta fel az angol-magyar nagyszótárát ismeretségi körében, nem kellett senkinek. Felvetette, hogy ezek alapján megéri-e a könyvtárakban szótárakat tartani. Mielőtt erre a kérdésre válaszolnék, térjünk ki a következő két kérdésre.

Az egyik az volt, hogy létezik-e „megbízható online szótárak jegyzéke?”

Kétségtelen, hogy kis ráfordítással készült webes szótárak is kaphatnak minőséget tanúsító QR-kódot, de ettől még nem mindenkinek lesznek azok. Egyébként is kérdéses, hogy ez a minőséget címkéző PR-techika valóban hiteles? Ha megkérdőjelezhető a nyomtatott nagyszótárak használata, minőségcímkezés miért nem volna megkérdőjelezhető? A minőségi online szótár esetében egyébként a nyomtatott nagyszótárokhoz hasonlóan elég volna, ha az impresszumában feltüntetnék az intézményt, de főleg az a szakember-közösséget (tudományos fokozattal, munkahellyel), amelyik készítette, azt az időt, amely alatt elkészült, és tartoznék hozzá egy tudományos gonddal készült előszó és magyarázat.

A másik kérdése az volt, hogy a „könyvtári használat alapján mekkora lehet a nyomtatott szótárak használatának visszaesése?”

A kérdésben a kérdező előre megelőlegezi a visszaesést. Ha nem így lenne, akkor azt kérdezné, hogy „milyen gyakori a nyomtatott szótárak könyvtári használata”. Ezt előre meg lehet mondani: kicsi a gyakorisága, de ez így volt az információs társadalom előtti időkben is a nyomtatott szótárakkal.

Visszatérve az első kérdésre, attól tartok, hogy nagyon félrevezető egyetlen esetből ítélni.

A nyomtatott szótárak, különösen pedig az ún. nagyszótárak nagy szellemi ráfordítással, éveken, olykor évtizedeken keresztül, csoportmunkában készültek. A kultúra legfontosabb hordozóját, a nyelvet hivatottak adott lexikális állapotában megőrizni. Ilyen műveket egyelőre egyrészt egyáltalán nem készítenek kizárólag elektronikus megjelenítésre, másrészt még akkor is kellenének, ha – feltéve, de nem megengedve – senki se akarná a gyakorlatban használni őket.

Az Ország-héle nagyszótárban például könnyen áttekinthető (sorfolytonos, tipográfiaiilag mégis jól strukturált) szócikkekbe rendezve szerepelnek a nyelvtani tulajdonságok, a poliszemikus (többértelmű) jelentésárnyalatok, a bőséges, szövegkörnyezettel támogatott alkalmazási példákig, típusadatok. Nem tudok *egyetlen olyan webhelyről sem, mely ilyen teljes körű kínálattal rendelkezne.* (Ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne ilyet készíteni, de erről majd lentebb.)

A professzionális fordítói, jelentés-összehasonlító, kapcsolat- és asszociációelemző munkában azok, akik e téren dolgoznak, elsősorban az ilyen a nagyszótárakat használják. Nyilván kisebbség, de az akadémiai doktorok is kisebbségben vannak. Ettől még készülhetnek termékek, melyeket csak ők fognak használni. És nem lesz tapasztalható fogyasztói tolongás.

A véletlenszerűen szótárhasználók is egyértelműen megbízhatatlanabbaknak tartják a webes szótárakat. Nagy előnyük, hogy gyorsan segítenek. Vizsgákon azonban csak a nyomtatott szótárak használatát engedélyezik, ami érthető. A weben ugyanis szótárak mellett egész szövegtestek is találhatóak, melyek a vizsgafordításkor a nyelvtudás felmérését jelentős mértékben befolyásoló segítséget nyújtanak. Mikulás Gábor azt feltételezi, hogy ez a vizsgagyakorlat is konzerválja a nyomtatott szótárak használatát; ezzel enyhén szólva a vizsgák hatóképességé értékeli túl.

Ráadásul az egy nyelvű nyomtatott szótárakat, a helyesírási szabályzatokat (mert van például külön a földrajzi nevekre is, ami nem is olyan egyszerű szabályzat) a weben semmi sem tudja érdemben helyettesíteni – csak a pontos elektronikus változataik, azok viszont égetően hiányzanak a szabadon hozzáférhető webes dokumentumok közül.

Az Akadémiai Kiadó a két nyelvű nyomtatott szótárai mellett a helyesírási szabályzat 12. kiadását, a magyar értelmező kéziszótárt és a magyar szinonimaszótárt is elérhetővé tette, de csak intézményekben használható módon. Az Arcanum cég pedig lemezeken a teljes akadémiai értelmező kéziszótárt is árusítja, értékével arányos áron. Mindez azonban aligha érv, hogy ezért ne is legyen már könyvtári nyomtatott változat. Hiszen nem előírás, hogy mindent, írást, olvasást stb. számítógép mellett végezzen az ember. Adott oktatási körülmények között például a terem gépeinek egyéb terhelése kifejezetten igényli, hogy a jelentős szótári online használat ne okozzon további terhelést, és ezért előnyösebb a nyomtatott kiadások forgatása akár a képernyő előtt is. Végül is a munka- és eszköz-megosztás az emberiség egyik jelentős találmánya volt.

Kétségtelen, hogy létezik igény a gyorsan elérhető webes szótárakra, különösen akkor, ha nem professzionális, hanem egyszerű tájékozódás a cél. De ez önmagában miért tenné kétségessé a nyomtatott szótárak használatát?

Ugyancsak kétségtelen, hogy az egyszerű, gyorsan elvégzendő fordítások esetén a nagyszótárak feleslegesen sok időt vesznek igénybe. De éppen ezért léteztek mindig is egyszerűbb nyomtatott közép- és kisszótárak. Ez a weben se lehet másképp.

A kétségbeejtő nem az, hogy senkinek se kell adott esetben egy felajánlott szótár, ennek sokféle oka lehet. Egy teljesen más környezetben felajánlva például lehet, hogy éppen nagyon kapóssá válhat. Nagyobb baj, hogy *szakadék áll fenn* jelenleg még a lexikográfus nyelvészek egyfelől, és másfelől webes szótárkészítők meg a teaurusz- és névtéri világ között; illetve a webes szótárkészítők és a teaurusz és névtéri világ között. Ezért se valósul még meg, hogy a hagyományos nagyszótárakkal párhuzamosan a weben is megjelenjenek a valóban náluk is teljesebb körű segédkönyvek, a névterek.

A névterek ugyanis informatikai eszközökkel megvalósuló, afféle totális szótárak. A nyelv szavairól mindent tartalmaznak. Ilyen művet nyomtatva terjedelmi okokból nem lehet előállítani. A névtérnek ugyanakkor végtelen számú választható megjelenítési formája lehet, a legegyszerűbbtől a teljes körűig. Lehet például nyelvészek, fordítók, információkeresők (teaurusz-használók), turisták, webes böngészés közben a gyors hozzáférést biztosító legkülönbözőbb megjelenítések, melyek közül ki-ki tetszése szerint válogathat.

Ezt a *szakadékot* előadásról előadásra fájdalmasan tapasztalom, ha olykor nyelvészekkel vagy webes szótárkészítőkkel hoz össze a sors. Különösen, ha azt orrontják, hogy a névterekkel (egyelőre elsősorban) a könyvtári világban foglalkoznak. Ennek oka a könyvtári szakterület jelenetős presztízavesztése az utóbbi évtizedekben, ami elválaszthatatlan a sanyarú magyar viszonyoktól. Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban e téren például teljesen más a helyzet.

A lényeg, hogy egy évtérben a különféle opcionális megjelenítések között **egyaránt ott legyen**

- a lebutított (mai) webes változat,
- a teauruszváltozat,
- a teljességre törekvő névtéri változat,
- klasszikus nagyszótári forma, stb.

Ha egy angol szó jelentéséről úgy isten igazából tájékozódni akarok (másként meg nem mindig érdemes), akkor mindig az „Országhot” választom. Egy névtér esetén ez nem lenne probléma a weben sem.

Mikulás Gábor arra is utalt, hogy kutatóintézeti könyvtári tapasztalat szerint senki nem használja a nyomtatott szótárakat, sőt a használók nehezményezik a kézikönyvtári szótárak nagy számát, melyek selejtezéskor antikváriumoknak felajánlva sem kelt el.

Ilyenkor nem ártana az információ forrását is megadni. Annál is inkább, mert az elég különös, hogy a könyvtári szakma szempontjából laikus felhasználók „nehezményezik a kézikönyvtári szótárak nagy számát”. Zavarná őket, hogy a szabad polcon szótárakat is látnak? Az ember óhatatlanul arra gondol, hogy van ebben az állításban némi hangulatkeltés, annyira sajátos ez a „nehezményezés” olvasók részéről.

Az antikváriumok manapság alig vásárolnak nagy példányszámban nyomtatott, speciális kiadványokat. A legkiválóbb szerzőktől sem. Elég csak a képzőművészeti kiadványokra, különösen a kiállítási katalógusokra gondolni. Eladhatatlanok. Ezért nem lenne szükség rájuk?

Mikulás Gábor végül arra utal, hogy az online elérhető világnyelv–világnyelv közötti szótárak sokkal jobbak, mint az online magyar–idegen nyelv szótárak. A harmadik világ szélén botorkálva ez bizony könnyen lehet. Egyelőre még egyikük se veszi föl a versenyt (a gyors hozzáférést kivéve) a nyomtatott szótárakkal.

A névterek megjelenésével ez a helyzet fog megváltozni.

Képek forrásai:

<http://regiszotar.sztaki.hu/magyar-holland>

<http://www.grimm.hu/kiadv%C3%A1ny/angol%E2%80%93magyar-egyetemes-k%C3%A9zis%C3%B3t%C3%A1r>

http://hvg.hu/tudomany/20150317_ingyenes_szotar_alkalmazas_dictionary

<http://eletmod.transindex.ro/?cikk=5672>

<http://regiszotar.sztaki.hu/m/blog.php>

<http://www.szotar.it/>

Egyedül nem megy: gondolatok egy addiktológiai biblioterápiai gyűjtemény összeállításában

You are not alone: reflections on a bibliotherapy collection for addictions

Hajnal Ward Judit

Információszerzési osztályvezető

Judit.ward@rutgers.edu

Rutgers Egyetem, USA, Alkoholtudományi Központ

Rezümé

Az Amerikai Könyvtár Szövetség (ALA) támogatásával egy két évre szóló Carnegie-Whitney pályázat keretében Rutgers Egyetem Alkoholtudományi Intézet könyvtárának munkatársai egy addiktológiai biblioterápiai gyűjteményt állítottak össze *Reading for Recovery (R4R), Olvasás a gyógyulás érdekében* címmel. A tanulmány a gyógyító olvasás számos alkalmazása közül azt mutatja be, hogy mit tehetnek a könyvtárosok a szenvedélybeteg és hozzátartozóik mint célcsoport érdekében. Az addiktológiai biblioterápiai gyűjteményt a biblioterápia elméleti hátterét és gyakorlati alkalmazásait ismertető segédanyagok és olvasókönyvek, könyvklubok számára közvetlenül letölthető vagy módosítható dokumentumok egészítik ki a LibGuides alkalmazás segítségével. A közösségi média lehetőségeit a LibraryThing és Goodreads keretében használja a program. A szerző a biblioterápiával aktívan foglalkozók és alkalmi biblioterapeuta könyvtárosok számára egyaránt ajánlja a cikket és a forrást.

Tárgyszavak

Szenvedélybetegség, biblioterápia, könyvtári segédanyag, közösségi média

Abstract

The Information Services Division of the Rutgers Center of Alcohol Studies would like to present *Reading for Recovery (R4R)*, a collection and guide for bibliotherapy in addictions, sponsored by a two-year Carnegie-Whitney grant from the American Library Association. By showcasing the work at Rutgers and beyond, this paper highlights the role of librarians to assist people with substance use problems as well as their loved ones with the help of bibliotherapy. Information on the theory and practical use of bibliotherapy and materials to share and download complete this new resource on a LibGuides platform. Social media applications, such as LibraryThing and Goodreads have also been recruited for better dissemination. The author recommends this paper and the resource for anyone actively engaged in bibliotherapy as well as for accidental bibliotherapists.

Keywords

Addiction, bibliotherapy, library guides, social media

Magyar Orvosi Könyvtárak 2016-as konferenciáján az egyik panel témája a biblioterápia volt. Az *Orvosi Könyvtárak* ezekből és hasonló témákból már közölt néhányat. Az előadásunkat összefoglaló korábbi cikkünk arról számolt be, hogy a Rutgers Egyetem Alkoholtudományi Intézet könyvtárának munkatársaiként az Amerikai Könyvtár Szövetség (ALA) támogatásával egy két évre szóló Carnegie-Whitney pályázat keretében egy addiktológiai biblioterápiai gyűjtemény összeállításán dolgoztunk. A projekt neve *Reading for Recovery*,

olvasás a gyógyulás érdekében, aminek munkacíme egy könnyen megjegyezhető betűszó, *R4R*. Az előadás és az azt követő cikk folytatásaként, a következőkben szeretnénk beszámolni a projekt alakulásáról és hazai könyvtárosokat is érintő vonatkozásairól.

**Reading for Recovery:
Definitions of Bibliotherapy**

"BIBLIO"

Guided reading for therapy may limit texts to **traditional literary works**, such as fiction, poetry, and drama. Therapists in this group accept only "high literature," i.e. the works of established writers and poets, as reading material.

Conducted by bibliotherapists trained not only in psychotherapy, but also in literary theory and analysis, these sessions focus on a **single text** at a time (e.g., a poem or short story). The therapist reads the text aloud and guides the conversation as dictated by individual or group needs.

Book clubs can operate as a special case of such groups, whether organized by a public library or in more informal gatherings. Titles are selected by the librarian or group leader, and participants read the book before the meeting. A variety of support materials can make sessions more successful, such as discussion questions or talking points.

"THERAPY"

Bibliotherapy in the "therapy" sense refers to the use of any reading material that addiction counselors can hand over to their patients to complement the in-person intervention and/or treatment.

The material would typically be a self-help publication, a brochure, or a workbook, which may or may not be accompanied by another "textbook"-type publication. Examples include therapy manuals and workbooks from reputable publishers, available in public libraries or for purchase.

R4R Interpretation

Our project aims to combine the two definitions, allowing for both strictly therapeutic and literary texts and titles. Categories include:

- Classics of literature (fiction, poetry, drama)
- Memoirs of people living with substance abuse, whether their own or a loved one's (including celebrity autobiographies)
- Non-fiction, including informational texts, self-help, scholarly, and pop culture titles

Developmental Bibliotherapy

Imaginative

Common features

1. Librarian as accidental bibliotherapist
2. Sensitive topics
3. Significant impact
4. Beneficial for various mental health conditions
5. Resources available in public libraries
6. Thought-provoking, promotes reflections and healing
7. Individual or group therapy

Clinical Bibliotherapy

Didactic

R4R Interpretation

Judith H. Ward
Center of Alcohol Studies Library
Rutgers University

**Reading for Recovery:
Addiction and Literary Reflection**

Why to Read

Addiction is an enormous, complex, and often deeply traumatic phenomenon for those affected to work through, and active addiction interferes with that process by distorting thought and isolating the sufferer. Consequently, successful recovery should involve serious reflection on how addiction operates and opportunities to discuss and connect with others - both of which reading can provide.

How it Works

The program will follow the "book club bundle" model: texts will be paired with sample questions intended to spark discussion. Below are questions for Caroline Knapp's memoir *Drinking: A Love Story*.

Discussion Questions for Caroline Knapp, *Drinking: A Love Story*

1. Try to recall some of the various things Knapp says alcohol provides (e.g. "a liquid makeover," relief from self-doubt, access to emotions). How do we see these things play out in her life? How might they be related? What's the catch in these promises?
2. Why does Knapp linger on her relationship with her family? How might those relationships lead to, or represent, or otherwise relate to her alcoholism?
3. What's the relationship between double or compartmentalized lives and addiction? What are some of the double identities or attempts to compartmentalize in Knapp's story?
4. What are Knapp's other "addictions" and how are they related to her alcoholism?
5. Why do she and all the alcoholics she knows call people when they get drunk?
6. What makes this a love story?

What to Read

Recommended readings might include:

- Memoirs about or significantly dealing with addiction, both contemporary and classic (e.g. Augusten Burroughs, *Dry*; Jack London, *John Barleycorn*)
- Works of fiction that reflect on addiction (e.g. Malcolm Lowry, *Under the Volcano*; Fyodor Dostoevsky, *The Gambler*; Leslie Marmon Silko, *Ceremony*)
- Works that allegorize or otherwise connect to addiction and/or recovery (e.g. Franz Kafka, "The Metamorphosis" and "A Hunger Artist"; Robert Louis Stevenson, *Dr. Jekyll and Mr. Hyde*)

How to Read

Just as in a book club or seminar, the interests of the participants will shape the discussion, though we will offer sample questions to get the ball rolling (see above). Talking about characters may be a good place to start:

- Why do these characters (including the narrator) act and think the way they do?
- How do they interact and affect one another?
- How might we see addiction playing out in this story?

From here, a discussion can branch out into form:

- Why is the story told in this particular way?
- How does the text describe people and things, and why?

Writing, whether directly about the books read together or simply inspired by them, can be a valuable medium for participants to do this work of processing - an optional way to prepare for the group analysis or continue it.

Nicholas Allred, MA
Center of Alcohol Studies Library
Rutgers University

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége konferenciáján tartott előadásom kiemelte az olvasásterápia hagyományait és jelenlétét az addiktológiában és a szenvedélybetegségek kezelésében. Az 1939-es megjelenése óta több mint harminc millió példányban elkelt Anonim Alkoholisták *Nagykönyvének* szépirodalmi-esztétikai értéke a hazai, magas irodalmon nevelkedett kultúrában talán kétségbe vonható. Tapasztalataink szerint a szenvedélybetegek gyógyításában nagy szerepet játszanak a *Nagykönyv* történetei. A könyv hihetetlen varázserővel rendelkezik. Könyvtárunk első kiadású példányát nagy áhítattal veszi kézbe minden látogató, aki valaha szenvedélybetegséggel küzdött és a könyv történetei segítették a gyógyulás útján.

Az evidencia-alapú orvoslás és a precíziós medicina mellett szerényen meghúzódo könyvtárinformatikai szakirodalom is a biblioterápia hatékonyságát mutatja magyar és angol nyelven. Az olvasás és az olvasásterápia a személyre szabott orvoslás módszereivel párhuzamosan alkalmazható, és követi annak főbb elveit. A kísérletezés az olvasnivalóval megengedett, de a testre szabás, az egyén anamnézisének és aktuális problémáinak maximálisan figyelembe vétő, a korábbi tapasztalatokra alapuló javaslatok jobb eredményt ígérnek, a biomarkerek és egyéb modern diagnosztikai eredmények segítségével is.

Az addiktológiai olvasásterápiái gyűjtemény összeállításának kiindulópontja a következő volt. A szenvedélybetegség minden érintett számára összetett és mélyen traumatikus jelenség. A betegség elleni küzdelemben maga a meglévő szenvedély az, ami gyakran akadályozza az egyént a gyógyulás útján, mivel eltorzíthatja a világról és önmagáról alkotott képet és elszigeteli a egyént a külvilágtól. A gyógyulás

sikerének egyik titka a szenvedély kialakulásának és működésének megértésében és az önreflektálásban rejlik. Minden olyan alkalom elősegítheti a gyógyulást, amelynek során a szenvedélybetegek hasonló sorsúakkal kerülhetnek közeli kapcsolatba és beszélhetik meg közös problémáikat. Az olvasás, különösen az irányított olvasás, vagyis a biblioterápia, mindezekre kiváló lehetőséget nyújt.

RUTGERS Center of Alcohol Studies

Reading for Recovery: Instruction and enlightenment **RX #3**

< Fitting into the CAS mission

Central to the mission of the Center of Alcohol Studies is the ambition to "provide broad access to the knowledge base [...] by disseminating the core theoretical, empirical, and practical literatures of the alcohol and drug field."

R4R continues a long tradition of CAS projects designed to collect and disseminate educational materials on addiction. One such example can be found in the 1976 title *Alcohol Education Materials*, by former Education & Training director Gail Milgram, stemming from an NIAAA grant to provide an annotated bibliography of same.

Search for truth >

Bibliotherapy is generally defined as the therapeutic use of either practical self-help books on one hand, or imaginative fiction and memoirs on the other. A third type of books that can be helpful are those written with the aim of **instructing and enlightening** the reader, as found in the disciplines of science, history, and philosophy.

The R4R collection aims to appeal to readers of all stripes, including those with an analytical mind.

Science and religion >

Science and religion are two often conflicting methods used to understand the nature of addiction, though there are numerous instances of complementarity between them. E. M. Jellinek, known for his scientific understanding of addiction, was also a strong advocate of the AA model, the spiritual underpinnings of which Ernest Kurtz has written about extensively.

< The allegory of the cave

Plato equated ignorance with being shackled in a cave and believing that shadows projected from an unknown source were the whole of reality. Through the use of instructional texts, those in recovery can see the proverbial light and begin to scientifically and logically examine the underlying causes of their actions. In *Life on the Rocks*, author Peg O'Connor explores this and other allegories as tools for understanding addiction.

Active reading techniques >

General guidelines for reading instructional texts:

- Read with a pen in hand. Annotate copiously, with an ongoing record of your thoughts
- Outline or chart arguments made by the author
- Always keep in mind what type of book you are reading, and its ultimate purpose

• Understand the book in the following stages:

- 1- Structural understanding**
  - Classify the book by its title, table of contents, and introduction
  - Summarize the book's central thesis in a sentence or two
  - Describe how the book's parts relate to one another and to that thesis
  - Define the problem that the author is attempting to solve
- 2- Interpretive understanding**
  - Spot the important words in the text and understand exactly how the author uses them
  - State the author's propositions in your own words and/or think up examples to clarify
  - Chart how the author groups propositions into separate arguments. Follow the author's internal logic, even if you disagree
- 3- Critical understanding**
  - Do not critique an argument until you are reasonably sure you fully understand it (see #2)
  - Counterarguments should always focus exclusively on the work, and never its author
  - Example: This argument is [uninformed/ misinformed/ illogical/ incomplete] because

William Bojarcano, MLIS, MLER
Center of Alcohol Studies Library
Rutgers University

RUTGERS Center of Alcohol Studies

Reading for Recovery: Public Libraries and Bibliotherapy **RX #4**

Background

Few public libraries in the United States have devoted resources specifically to bibliotherapy. However, many offer unique programming to meet the library's mission of providing services for the educational, personal, and professional needs of their community.

Book Club Kits To-Go

How Book Club Kits Work

Book club kits are intended to provide ready access to a number (often 10) of copies of a title for discussion groups. Kits contain additional material such as suggested discussion questions, an author biography, appropriate historical or background information, and other relevant material.

Book Club Kit Collection Criteria

1. Suitability to community needs and appeal to a variety of readers
2. Reviews
3. Format (paperback-cheaper and lighter)
4. Price
5. Prizes, honors and awards received
6. Availability of book (out of print, self-published, etc.)
7. Availability of discussion questions
8. Relation to existing collection and material on the subject

Virtual Book Clubs

As an alternative to the traditional face to face book group, libraries can offer free, virtual book clubs using sites such as Good Reads.

Benefits to Public Libraries

- Outreach to new patrons
- Development of relationships with community organizations
- Partnerships with local colleges
- Grants
- Promotion of collections
- Ready reference tool

Programming

Two different ways of reaching your patrons:

1. Virtual and Informal: in-house displays, suggested reading bookmarks, hand-selected book recommendations, bibliographies, social media
2. Formal: books clubs, coloring programs, open mic nights, poetry readings

Many libraries today are offering new and innovative programming, changing the way public libraries are involved in their communities. A few examples include:

- Read to a therapy dog
- Stress relief coloring programs
- On-Site Library Nurse (Pima County Public, AZ)
- Library Social Worker (San Francisco Public)
- Next Chapter Book Club
- Homeless outreach
- Computer training
- Library community gardens

Could bibliotherapy book clubs be next?

School librarians and counselors are already using bibliotherapy book clubs to help students with:

- Developing social skills
- Gaining life experience
- Dealing with anxiety and depression

Molly Stewart, MLIS
Franklin Township Public Library
New Jersey

A kétéves projekt közben történt időközbeni változtatásokról, annak okairól és egyéb részleteiről a *Könyv, könyvtár, könyvtáros* januári számában tudósítottuk a magyar olvasóközönséget. A legjelentősebb módosítás a honlap és a keresőfelület megválasztása. A tervbe vett lehetőségek megvalósulásával gyűjteményünk egy könyvtári tartalomkezelő szoftver, a *LibGuides* platformjára került, ezt használjuk elsődleges kiindulópontként. Az egyetem által előfizetett *LibGuides* nyílt hozzáférésű szoftveralkalmazás, felhasználóként bárki hozzáférhet, akit a biblioterápiát alkalmazása érdekel. Az R4R célközönsége elsősorban a szenvedélybetegek, hozzátartozóik és a velük kapcsolatba kerülő alkalmi biblioterapeuta szerepbe kényszerülő könyvtárosok és addiktológiai szakemberek. Az *R4R LibGuide* (libguides.rutgers.edu/R4R) azonban jóval több, mint addiktológiai biblioterápiai források, könyvek és linkek gyűjteménye.

Mivel a projekt előírásainak megfelelően az R4R elsődleges célja a közművelődési könyvtárak és gyűjteményeik propagálása, az R4R az egyes könyvek elérhetőségére összpontosít, kihasználva az integrált térinformatikai szoftverek előnyeit. A könyvcímek a világméretű *WorldCat* közös katalógus rekordjához vezetnek (worldcat.org), ahol az olvasó egyből megtalálhatja a hozzá legközelebbi könyvtárat, ahol a könyv kölcsönözhető. A közösségi média által nyújtott lehetőségeket maximális kihasználva, a magyar Molyhoz hasonló *LibraryThing* és a *Goodreads* alkalmazások állnak rendelkezésre. A két platformon egyrészt addiktológiai gyűjteményeket hoztunk létre, másrészt pedig a *LibGuide*-ba beépítettük a két alkalmazás úgynevezett *widget*-jét, vagyis minialkalmazását is. Ennek segítségével perreg az olvasó előtt folyamatosan a két év alatt összegyűjtött könyveink listája, a link pedig az *Alcohol Library* gyűjteményhez vezet.

Az R4R a közművelődési könyvtárakban népszerű könyvklub-modellt követi. Közművelődési szakkönyvtáros csoporttagunk ötlete alapján az R4R nemcsak az olvasnivaló kiválasztásában segíti a könyvtáros kollégákat és olvasóközönséget szervező önkénteseket, hanem egy sor letölthető és nyomtatható anyag formájában is, mint például plakátok, munkalapok, könyvjelzők és vitakérdések egy adott könyvről (D&S, Download & Share). Bár a könyvcímekhez kapcsolódó rövid ismertetőket többnyire a szoftver segítségével már meglévő kiadói vagy egyéb ismertetőkből gyűjtöttük, a letölthető anyagként kínált, számos, úgynevezett R4R munkalap az R4R csapat szellemi terméke.

Az amerikai csapatban két egyetemi könyvtáros, egy közkönyvtáros, három könyvtárszakos egyetemista, egy angol irodalom PhD hallgató és négy alapképzésben részesülő diák vett részt. Támogatást, segítséget és visszajelzést kaptunk az addiktológiai oktatóprogramunk oktatóitól, tanácsadóitól és hallgatóitól is. Jómagam pedig a magyar könyvtáros kollégákkal történő együttműködés keretében élvezhettem a magyarországi biblioterápia eredményeit, amelyek a projekt sok pontján nyújtottak segítséget és hoztak fordulópontot az amerikaiaktól eltérő szemléletünkkel és megközelítésünkkel. A magyar szakirodalom kigyűjtése, a cikkek felkutatása és a talált eredmények és tapasztalatok megbeszélése az amerikai szempontokhoz képest új ötleteket és gondolatokat jelentett. Az R4R minden bizonnyal másként alakult volna, sőt szegényebb lenne a magyar orvosi könyvtárosok áldozatos segítsége nélkül.

Reading for Recovery: Building it so that they come R#5

Background

Since the 1960s, the ALA has applied the term bibliotherapy to "the use of selected reading materials as therapeutic adjuncts in medicine and psychiatry, also guidance in the solution of personal problems through directed reading" (ALA, 2016).

- The Carnegie-Whitney Grant, awarded to the CAS Library in 2015, supports the development of bibliographic tools (such as reading lists, indexes and bibliographies) for academic and popular works that can be used by libraries across the US (ALA, 2016 <http://www.ala.org/offices/publishing/sundry/alaupdates/carnegiewhitney>).
- Bibliotherapy has been a topic of research interest for some time. As the other posters in this series illustrate, reading lists developed in this vein can include memoirs and biographies, fiction about addiction, addiction-related allegories, and more.

Selection

Survey the collection for:

- Personal stories of addiction and recovery (biographies, memoirs)
- Written for the lay audience (non-academic)
- Commercial and literary fiction featuring unambiguous and allegorical approaches
- Look to Kimer Library, Recreational Reads (REC READS) for inspiration
- Recruit undergraduate students for student perspectives

Why LibraryThing?

Somewhat related to conclusion from 2012 BookRiot review (<http://bookriot.com/2012/08/07/goodreads-vs-librarything-part-two/>):

"LibraryThing is for people who want a serious, accurate, extensive book cataloging tool... Better stats and tagging system [than Goodreads]. Built for those concerned with their physical library first, and talking to other readers second."

- Multiple bibliographic sources
- Recommendations
- Import tools
- Literature on academic applications
- User interactions, "Local"
- Advertising-free

Process

Consider potential Rutgers student users. The Center for Behavioral Health Statistics and Quality (2015) has reported for 2014:

- 2,972,000 18-year-olds reported having used alcohol in their lifetime. This number increased with age for ages 19- through 22-year-olds.
- 2,080,000 18-year-olds reported having used illicit drugs in their lifetime. This number increased with age for 19- through 22-year-olds.
- 1,678,000 18-year-olds reported having used alcohol within the past month. 1,368,000 reported binge alcohol use or heavy alcohol use in the past month.
- Receiving substance abuse treatment for either illicit drug use or alcohol in the past year.

Age	Millions
18	54,000
19	75,000
20	80,000
21	81,000

Goals

- Bring together hundreds of books from the RUL collection and beyond with potential use in bibliotherapy.
- Promote lists among RUL users and addiction professionals.
- Evaluate using circulation statistics and survey tools to inform collection analysis.

Maria Ortiz-Myers, MEd
Center of Alcohol Studies Library
Rutgers University

Reading for Recovery: LibGuides as a platform for success R#6

What are LibGuides?

LibGuides is a content management system developed by Springshare and used by thousands of libraries around the world. Infinitely customizable and easy to use, LibGuides offers librarians a way to link to outside resources, embed multimedia, and make their content available on social media. The platform has quickly become one of the most popular ways for libraries to create resources dedicated to specific topics of interest to patrons.

What the R4R LibGuide Offers

In addition to presenting an overview of bibliotherapy, our R4R LibGuide serves as a hub that connects users to a wealth of resources:

- The Rutgers University Library (RUL) Catalog
- The AlcoholLibrary LibraryThing collection
- The AlcoholLibrary Goodreads collection
- Recent publications - both academic and scholarly - discussing bibliotherapy's use and effectiveness
- Information about the Carnegie-Whitney Grant, funding the R4R project

Reasons to Use LibGuides

LibGuides offers a number of advantages to both librarians and users. For **librarians**, LibGuides:

- Offers a simple and intuitive design, allowing those with only basic technological proficiency to begin creating pages right away.
- Saves time by allowing material to be easily reused across multiple guides.

For **users**, LibGuides:

- Are discoverable through Web browsers, making them easy to find even for users unfamiliar with the library website.
- Can link directly to the library catalog, allowing users to quickly locate desired materials.

Who the R4R LibGuide Serves

Three unique user groups:

- For **librarians** looking to offer bibliotherapy collections and discussion groups, the guide offers suggestions on how to select materials and structure book club meetings;
- For **counselors** working with patients, the guide offers advice on incorporating reading into a wider plan of treatment;
- For **readers** pursuing self-directed treatment, the guide offers recommendations on effective reading techniques.

For **all users**, the LibGuide also offers suggestions for reading materials, including highlights from the RUL collection and links to our LibraryThing and Goodreads collections.

William Haggis, MEd
Center of Alcohol Studies Library
Rutgers University

A magyar kollégákkal több közös programot szerveztünk mindkét országban. Az ALA pályázati követelményei előírják, hogy a részeredményeket és a végterméket minél szélesebb körben kell terjeszteni. A disszeminációs tevékenységbe ugyancsak bevontuk a magyarországi partnereket. A hazai Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége és Magyar Addiktológiai Társaság konferenciák mellett a SALIS (Substance Abuse Librarians and Information Specialists), vagyis az amerikai addiktológiai könyvtárosok és az AMHL (Association of Mental Health Librarians), az amerikai mentálhigiénés könyvtárosok közös konferenciáján is

volt lehetőségünk a projekt bemutatására egy előadás keretében, illetve egy nyolc részből álló poszter sorozatban. A nyolc poszter a későbbiekben az R4R *LibGuide* részévé vált a biblioterápia meghatározásának, értelmezésének, gyakorlatának és képzésének illusztrációjaként, közöttük két magyar poszterrel.

Reading for Recovery: Training Bibliotherapists in Hungary #7

Training Librarians

- Dating back to the late 1970's, LIS course books on reading skills already included chapters dedicated to bibliotherapy.
- Intermittent training has been offered in public and school libraries in cooperation with LIS departments, professional organizations, and other public-sector groups.
- An accredited, formal, 60-hour developmental bibliotherapy course is organized for librarians by the Hungarian Library Institute (Pest County Library).
- A 120-hour adult training course "Introduction to Literature Therapy" is hosted by the Petőfi Literary Museum.

Postgraduate Certification

- A special course of literature therapy at the School of Arts and Sciences, Eötvös Loránd University, Budapest
- A bibliotherapy seminar developed into a training program called "Bibliotraining" at the Pázmány Péter Catholic University, Budapest
- Accredited postgraduate university training program for bibliotherapists since the mid-2000s at the Pázmány Péter Catholic University, Budapest
- NEW: A one-year, advanced training program called "Developing personality by bibliotherapy" granting a university degree at the Kaposvár University since 2012
- NEW: A two-year advanced special training program granting a university degree at the University of Pécs, since 2014

Objectives

- Adequate coordination and regulation of theoretical and practical training
- Quality control of the work performed

Tale Therapy in Practice
How to use "Metamorphoses" tale therapy
Edited by Ildikó Boldizsár, ethnographer and tale therapist

Tale Therapy Centre

A special workshop for theoretical research and training on therapeutic storytelling as a method of psychotherapy.

"Metamorphoses" – a program of therapeutic fairytale and folk tale storytelling, a special field that became independent as a preventive and treatment method: meseterapia.hu.

Books and links in bibliotherapy

Book and links in bibliotherapy

Encounter

Personal Growth

Expression Sharing

Support Empowerment

Empathy Acceptance

Understanding Insight

PSY: Person-centered approach

- therapist/counselor/facilitator and client as partners
- clients' encouragement to focus on their current, appropriate understanding of themselves
- emphasis on the person's current perception and how she/he lives in the here-and-now
- client's capacity for self-healing and personal growth leading towards self-actualization
- deep interpersonal encounters fostering empathy, acceptance, positive self-concept, self-confidence

Implementation

The post-graduate bibliotherapy education program of the University of Pécs (Hungary) follows the "person-centered" model applied in expressive arts therapies, combining it with the reader-centered approach of the British RAY's model for creative bibliotherapy.

Definition of bibliotherapy and the experience of therapeutic reading and writing from the viewpoint of the creative/expressive and group process phenomena (see Laura J. Cohen, Irvin D. Yalom, Natalie Rogers, James W. Pennebaker).

THE AIM

of the two-year-long (395 hours) continuing professional training program in bibliotherapy is to offer advanced knowledge and skills in the fields of biblio-/poetry therapy, creative writing, and reading for wellbeing.

ON COMPLETION

of the qualification, the trainees will be able to plan and facilitate the interactive use of imaginative literature, non-fiction materials and creative writing, promoting personal growth for people from various age groups in different social contexts, living with or without mental health problems.

INTENSIVE INSTRUCTION

in major disciplinary fields necessary for bibliotherapy practitioners working in developmental or clinical context e.g. basics of psychotherapy and mental health, group dynamics, selection and interactive use of materials, bibliotherapy for special target groups, and supervision. 100 hours of peer experience is an essential part of training, and sets the "Pecs School" apart from others in this field. Bibliotherapy workshops and field visits offered as further opportunities for exploring group processes and facilitation techniques.

AVAILABLE FOR

BA or MA degree holders in arts and humanities, teacher training, mental health care, medical sciences, business & economy, law, pastoration.

APPLICATION

in bibliotherapy groups offered in public libraries, schools, hospitals, community settings, care homes, shelter houses, prisons, and in support groups for women, parents, bereavement, substance abuse etc.

Marina Palotai, PhD – Beatrix Kovacs, MLibS
AEEK National Health Science Library, Hungary

Reading for Recovery: Person-centered bibliotherapy #8

LIS: Reader-centered approach

- reading as a creative & developmental activity
- literature of all kinds as a life-support system
- library as a safe, supportive, common place
- people can meet and talk to each other
- share personal life-experience
- reach personalized information

Implementation

The post-graduate bibliotherapy education program of the University of Pécs (Hungary) follows the "person-centered" model applied in expressive arts therapies, combining it with the reader-centered approach of the British RAY's model for creative bibliotherapy.

Definition of bibliotherapy and the experience of therapeutic reading and writing from the viewpoint of the creative/expressive and group process phenomena (see Laura J. Cohen, Irvin D. Yalom, Natalie Rogers, James W. Pennebaker).

THE AIM

of the two-year-long (395 hours) continuing professional training program in bibliotherapy is to offer advanced knowledge and skills in the fields of biblio-/poetry therapy, creative writing, and reading for wellbeing.

ON COMPLETION

of the qualification, the trainees will be able to plan and facilitate the interactive use of imaginative literature, non-fiction materials and creative writing, promoting personal growth for people from various age groups in different social contexts, living with or without mental health problems.

INTENSIVE INSTRUCTION

in major disciplinary fields necessary for bibliotherapy practitioners working in developmental or clinical context e.g. basics of psychotherapy and mental health, group dynamics, selection and interactive use of materials, bibliotherapy for special target groups, and supervision. 100 hours of peer experience is an essential part of training, and sets the "Pecs School" apart from others in this field. Bibliotherapy workshops and field visits offered as further opportunities for exploring group processes and facilitation techniques.

AVAILABLE FOR

BA or MA degree holders in arts and humanities, teacher training, mental health care, medical sciences, business & economy, law, pastoration.

APPLICATION

in bibliotherapy groups offered in public libraries, schools, hospitals, community settings, care homes, shelter houses, prisons, and in support groups for women, parents, bereavement, substance abuse etc.

Client-Centered Therapy

Carol Rogers on Encounter Groups

Carol Rogers on BECOMING A PERSON

Group-Centered Expressive Arts Therapy

Writing for personal development

WRITE YOURSELF

Poetry Therapy

Judit Béres, PhD
Department of Library & Information Science,
Faculty of Cultural Sciences, Education &
Regional Development
University of Pécs, Hungary

Emellett biblioterápiás foglalkozásokat is rendeztünk házon belül, majd kis gyakorlás után vállalkozó könyvtárosokkal is. F. Scott Fitzgerald *Sleeping and waking* című novelláját használtuk több alkalommal egy másfélórás programban. A szerzői jog alá nem eső szöveg több szempontból bizonyult ideálisnak a kísérletezésre. A következő folyamatot alkalmaztuk a foglalkozásokon. Először egy könyvtáros felolvasta a kiválasztott részt, amit az angol irodalom PhD hallgató előzetesen tíz percesre szerkesztett át. Majd az előre megírt kérdések alapján vezettük le a beszélgetést. Kisebb csoportban, tíz fő alatt, sorra vettük mind a hat kérdést. A nagyobb csoportot hat alcsoportra osztottuk, és minden csoport egy kérdést vitatott meg maguk között, majd kérdésenként sorban beszámoltak az eredményről, további beszélgetést inspirálva. Ez utóbbi az amerikai addiktológiai és mentálhigiénés könyvtárosok konferenciáján zajlott Denverben, ahol a mindenhol érezhető marijuana füstje szolgáltatta a megfelelő háttérrel és kontextust. Ketten irányítottuk az eseményt, hogy az egyes asztaloknál kialakuló beszélgetéseket követni tudjuk. Érdekes módon minden csoportban kialakult egy önkéntes vitavezetői szerep, könyvtárosokról lévén szó. Az álmatlanság, az *insomnia*, mint kiderült, közös nevező bármilyen csoportban, hiszen az élet során mindenkinek kijut belőle.

Valódi biblioterápiás előképzettség nélkül azonban nem számíthattunk arra, hogy a beszélgetések során és az olvasottak alapján megismert sorsok nyomot fognak hagyni a projekt részvevőin. A hazai biblioterápiás oktatás ismeretének ellenére, erre nem voltunk felkészülve. A sok közös megbeszélés mellett minden résztvevőnek egyéni módon is meg kellett birkóznia a megemésztendő szövegekkel. Egyik hallgatónk például rajzolt, illusztrációiból az R4R honlapra is válogattunk (lásd a ceruzarajzot).

Jómagam azzal próbálkoztam, hogy elkezdtem feldolgozni a hallott és olvasott történeteket. De csak akkor lett belőlük igazi és hiteles szöveg, amikor végül sikerült egy-egy szereplő helyébe képzelnem magam. Így született tizenkét szöveg, amelyek mindegyike valós szereplőn alapul. A szövegek formája lehet monológ, mint egy AA-vallomás, vagy hagyományosabb novella. Lelki szemeim előtt mindvégig egy addiktológiai biblioterápiás olvasókönyv lebegett, amelyben stílszerűen, a 12 lépés tiszteletére tizenkét történet áll az olvasók rendelkezésére és közös megbeszélésre. Ezek közül szeretnék egyet megosztani az *Orvosi Könyvtárak* olvasóival, illusztrálva az R4R módszereit is.

A tizenkét történet célja megegyezik az R4R addiktológiai olvasásterápiái gyűjteménnyel. A projekt eredeti szellemében az olvasás, akár egyedül akár közösen, ha nem is feltétlenül jelent azonnali katartikus élményt, de az olvasást követő önmagunkba nézés, a szövegre és saját életünkre történő reflektálás segíthet önmagunk megismerésében, megértésében és elfogadásában, a valós önkép megtalálásában. Az olvasottak megbeszélése hasonló sorsúakkal megmutatja, hogy nem vagyunk egyedül a küzdelmeinkkel. Mindezek közösen pedig előrébb mozdíthatnak a szenvedélybetegséggel való küzdelemben és segíthetik a gyógyulást, ami egyedül nem megy.

Hivatkozás

Fitzgerald, F. *Sleeping and Waking*. In *On Booze* (55-62). New Directions: New York, 2011.

Hajnal Ward Judit Tintásüveg: Egy biblioterápiái gyűjtemény margójára. *Könyv, könyvtár, könyvtáros* 2017. 26, 1. 13-23.

Rutgers Center of Alcohol Studies Library. R4R: Reading for Recovery LibGuide. Segédanyag az addiktológiai biblioterápiához. 2016. Letöltve 2016. december 30: libguides.rutgers.edu/R4R

Képek jegyzéke

Az első nyolc kép az R4R projekt elemeit ábrázolja nem időrendi sorrendben. Egyes lépések párhuzamosan történtek, másokhoz többször visszatértünk. A poszterek angol nyelvűek. A kilencedik kép Aylin Guillen Rutgers hallgató és R4R csapat tag rajza.

1. Definitions of bibliotherapy - A biblioterápia meghatározásai. A fejlesztő és klinikai meghatározás különbségei. Döntés: az R4R mindkét megközelítést használja.
2. Addiction and literary reflection – Szendélybetegség és irodalmi reflexiók. Könyvek válogatása, amelyek az addikció ábrázolják szépirodalmi művekben és memoároknban.

3. Instruction and enlightenment – Oktatás és felvilágosítás. Tudományos, felvilágosító, valamint vallásos -sprituális könyvek kiválasztása
4. Public libraries and bibliotherapy – Közművelődési könyvtárak és biblioterápia. A helyi közkönyvtárak bevonása, a könyvklub modell adaptációja.
5. Building it so that they come – Úgy építjük, hogy látogassák. A LibraryThing közösségi média előnyei a gyűjtemény szervezésére és propagálására.
6. LibGuides as a platform for success – LibGuides, a sikeres platform. Az adott körülmények között a legmegfelelőbb alkalmazás a projekt elemeinek egybehangolására.
7. Training bibliotherapists in Hungary – Biblioterapeuta képzés Magyarországon. A magyar közreműködők áttekintése a formális biblioterapeuta oktatásról.
8. Person-centered bibliotherapy – Egyén-központú biblioterápia. A magyarországi biblioterápiai oktatás részletei, a létező programok tanulságai.
9. Illusztráció az R4R műhelyből. Készítette Aylin Guillen

Függelék 1. Transzmama

Ha nem engednek el, felmondok. Pofátlanság tíz nappal szabadság előtt bejelenteni nyáron, amikor csak négyen vagyunk. Mindenki hónapokkal előre betervezte, bejelentette és előírászerűen bevezette a naptárba. Ráadásul Kelly megszült öt héttel korábban. Borzasztóan resteltem magam. De most mi a fenét csináljak, mégiscsak a gyerekem. Soha sem bocsátanám meg magamnak, ha valami történne vele. Mellette a helyem.

Amikor kétségeim támadnak, elég végigpörgetni magam előtt a korábbi helyzet képeit. Tizennégy éves korában a mandulaműtét során az orvos véletlenül megsértett egy erecskét. A vérzés sokáig nem akart elállni. Pedig egyszerű műtétnek számít. Átfut a hátamon a hideg, ha rágondolok. Istenem, egy hónapig majd meghaltam ott mellette az intenzíven. Csak imádkoztam. Nem érdekel, akármilyen lesz, csak maradjon életben. Mellette a helyem a jövő héten, az nem kérdés. Utazom vele Észak-Karolinába, és kész. Szálloda legfoglalva, repülőjegy kifizetve. Bárcsak Kyle is velünk tudna jönni. De az ő állásában lehetetlen, állítja. Szerintem inkább még nincs még lejátszva benne ez az egész. Én akkor is ott leszek, mennem kell.

Már megint idegesen dobok a kormánykeréken. Nem haladunk. Három sávban végeláthatatlan kocsisor. Teherautók a jobb sávban, köztük szendvicsként egy-egy személyautó, amelyiknek vezetője túl korán sorolt át, hogy a következő kijárónál elhagyja a főutat. Azok még annyit sem látnak, mint én a középső sávban. Baleset lenne?

Ezek szerint ma ráadásul el is fogok késni. Öt perc múlva tíz óra. Kizárt, hogy a hátralévő tizenöt kilométert megtegyem időben. Az íratlan szabály szerint illik jelezni, ha tizenöt percnél többet késik az ember. Most még ezen is idegeskedhetek. Nem elég, hogy oda kell állnom a szabadságkérelemmel. Hogy el kell magyarázni ezt az egészet. Valamennyire csak muszáj lesz.

Most pedig muszáj megszegnem a vezetés közbeni telefontilalmat, pedig milyen szigorú vagyok a gyerekeimmel. Mindig rákérdezek, amikor váratlanul hívnak, hogy ugye nem kocsiban ülsz. Képtelenség kihúzni a leállósávra. De legalább egy sms-t muszáj küldenem. Talán segít a kínos helyzeten, amikor bejelentem, szerdától családi okok miatt egy hétig nem tudok bejönni. Ezt fogom mondani, ahogy otthon előre megbeszéltük. Fontolgattuk a férjemmel, az egészségügyi indokot. De az félrevezető lenne. Még azt is hihetik, hogy én vagyok beteg, én szorulok műtétre. Nem akarok hazudni. Nem tudtunk megegyezni, hogy a műtétről beszéljünk-e a munkatársainknak. Pedig talán könnyebb lenne elmagyarázni, hogy a családi ok, ami egyben egészségügyi is és látszólag váratlanul jött, az igazából nem is annyira váratlan.

Elő a telefont a táskából. Dugó 287-en, ETA 30. Küldés. Ennyi elég. Ha fél órán belül sem érek oda, akkor biztos rámcörgetnek, hogy mi van. Megpróbáltam az előbb felidézni, mi áll a mai programban a naptárban, de nem emlékszem. Nincs ott a fejem.

Odabenn sejtik, hogy valami nincs rendjén. A sok mobilhívás munkaidőben az elmúlt hónapokban, ami miatt ki kellett mennem az irodából. Látszott a kisírt szemem, még ha nem is tették szóvá. Nem problémamentes a családi életem. Az önkéntes munkámról is beszélgettünk. Elvégre szakmába vág, hogy honlapot készítetek egy speciális egészségügyi információra szoruló csoportnak. De a részletektől eddig sikerült megkímélni őket. Vajon mit szólnának? Elég jó emberismerő mind, és érzik, hogy valami nem stimmel. Viszont egy munkahelyen nem illik kérdezősködni. Kivéve az odavetett kérdést, hogy ugye minden oké veled.

A szembe jövő sávokban is nagy a forgalom, de legalább viszonylag gyorsan halad előre. Én meg itt ülök, kocsiba zárva, a gondolataimmal. Negyvenöt perc alatt tettem meg három kilométert, mutatja a kijelző. Szerencsére még van a kávémból. Talán nem kéne inni, mert akkor nemsokára pisilni kell, ami most elég körülményes lenne.

A torkomban dobogott a szívem, amikor Sammy először ment be a férfi vécébe az apjával. Valahogy akkor esett le, hogy milyen kiszolgáltatottá tette az új helyzet. Úristen, mi minden történhet. Kyle nem lesz ott vele mindig. És amikor külföldre utazik, akkor hogy megy vécére? Egyáltalán tud-e külföldre utazni? Mert nem minden ország olyan, mint Amerika. Milyen nehéz lehetett neki tavaly vendégdiákként, pedig Skócia nem nevezhető elmaradottnak. De nem is Amerika, a világhíres toleranciájával, a másság elfogadásával. Legalábbis papíron.

A távolban felhangzik a rohammentő szirénája. Itt csak rohammentő van, nem harmadik világ. Direkt erre szakosodnak cégek, mentőautót raknak össze egy üres Ford, Chevy vagy Dodge minibusból. Telepakolják minden elképzelhető orvosi műszerrel. Bármi, ami a kórháztól távol szükséges lehet. Négy keréken guruló orvosi ellátás, laborral, műtővel, szülőszobával kicsiben. Minden, ami a biztosító felé magas áron felszámítható. A fedélzeten a legmodernebb műszerek. A személyzet mintha jól képzett orvosi stáb lenne, minden eshetőségre felkészülve. Sürgősségi ellátás, újraélesztés, szülés, esetleg kisműtét. Az unokatestvérem szerint náluk Costa Ricában a nagykórház nincs ilyen jól felszerelve.

Hogy a fenébe vállalják az orvosok az efféle műtétet, kérdezgettem Rault. Ő nem vállalná, jelentette ki magabiztosan. Nem engedi a vallásunk. Csak vele tudok orvosi részletekről beszélni, mással nem lehet. Keveset mondanak, azt is zavartan, mintha szégyellnének szóba állni velem. Egyszerűen nem megy a fejembe, hogy fér meg az ilyen beavatkozás az orvosi etikával. Az abortusz is határeset, sok orvos azt sem csinálja. De egy ilyen műtéttel lényegében egy egészséges embert csonkítanak meg. Mert az más, ha valakinek mellrákja van akkor tényleg le kell venni a mellét, különben meghal. Micsoda tragédia az egy nő számára.

A biztosító viszont nagyot nyer rajtuk. Altatóm műtét, egy hét kórházi ellátás, ha minden jól megy. Egy hét, hasít belém, és ha szövődmény lép fel? Napok óta próbálom nyugtatgatni magam, hogy Sammy bizonyára a legjobb klinikát választotta. Bíznom kell benne. Végigvette az összes lehetőséget, Skype-olt a potenciális orvosokkal, mielőtt döntött. Az egyhetes lábadozás is több, mint más helyeken. Senki nem szeret kórházban lenni, de ez azért nem rutinműtét. Vajon ezt is reklámozni fogják a tévében nemsokára, mint a LASIK szemkorrekciót? Egy szülőszoba és a temetkezési vállalkozó hirdetése között?

Megint mentünk előre húsz métert, szüret. Itt bosszankodunk, de eszébe jut-e vajon a többi autósnek, hogy a baleset résztvevőinek sokkal rosszabb? Még ha a sofőrnek és utasának kutya baja se lett. Rendőrség, autómentő, bíróság, papírmunka, autószerelő, biztosítás. Milyen sokan húznak hasznot egy meggondolatlan lépésből! És hogy ki van az ember szolgáltatva nekik! A gyógyszeriparban azt utáltam legjobban, amilyen kíméletlenül a haszonra hajtottak. A steril gyártási körülményekre koncentrálva senkinek meg sem fordult a fejében, hogy az a sok mérgező vegyi anyag élő ember szervezetébe kerül. Ki tudja, milyen hatást okoz? Sokszor több a mellékhatás, mint a gyógyító. Ezek a hormonok is, amiket Sammy szed, borzalmas.

Mi lesz akkor, amikor rájön, hogy minden visszafordíthatatlan? Utánaolvastam, a szakirodalom szerint a gendermegerősítő műtétek után megugrik az öngyilkosságok száma. Mert ráébrednek, hogy ezen már nem lehet változtatni. Ki tudja azt megmondani, hogy a műtét és a rengeteg hormon hogy befolyásolja hosszú távon az életét? Beleavatkozik a genetikai kódjába? Lehet, hogy most egy hét alatt tíz évet egyből lefarag az életéből? Egyvalaki, aki keresztül ment az teljes folyamaton, azt írta, hogy a műtét a mámor, amit majd hosszú kijózanodás követ. Mintha évekig másnapos lenne az ember.

Hihetetlen, hogy még nincs huszonegy éves, és a műtétéhez mégsem kell szülői beleegyezés. Egy életre szóló döntés, amit a törvényeink szerint egy fiatalok is meghozhat. Ugyanazok a törvények tiltják, hogy alkoholt fogyasszon, amíg be nem tölti a huszonegyet. Hát hogy lehet egy huszonevesre bízni? És mi van a tinédzserekkel? Vagy a kisebb gyerekekkel? Azokat is biztatjuk, hogy jól van, kislányom, holnaptól lehetsz a kisfiam, ha neked úgy tetszik? Vagy legalább is nem ellenkezünk? Csak nehogy megsértsük drága gyermekünk érzékeny lelki világát? És amikor a konnektorba akarja dugni a kezét, akkor sem szabad ráüvölni, ugye. Mert megbántjuk a lelki világát. Mert elidegeníthetjük magunktól. Mindjárt szétrobban a fejem. Ez a hülye meg előzni akar? Hova siet? Nem látja, hogy itt rohadunk mind?

Mindig van egy-két tülekedő, aki megpróbál bevágni a másik sávból. Egy-két szabálytalankodó, aki a leállósávban próbál előrehaladni. Ez utóbbiak könnyen pórul járhatnak, ha a csigatempó oka tényleg baleset a kijárat előtt. Pár kilométerrel odébb egyenesen a rendőrök karjaiba futhatnak. Persze rendőrtől és balesettől függ. Mit mond az Útinform? Pár perc, hátha bemondják, mi van.

Persze, hogy nem értik az emberek. Persze, hogy ellenségesen állnak hozzá. De hogy a saját testvérem is? Még mindig nem bírom elhinni, hogy a saját húgom így ellenünk fordult. Mennyit segítettünk neki, hogy egyedül fel tudja nevelni a fiát. Erre tessék, most kerekpercc eltiltja az unokatestvérétől. Hogy egy tizenhárom éves fiút nem szabad ilyesminek kitenni. Nem akar semmilyen kapcsolatot velünk tovább. Nem akarja, hogy a fia ilyeneket lásson. De hát nem érti, hogy nem lehet őket a világtól megvédeni?

Én meg tudtam védeni az én gyermekemet? Dehogy! Volt egy gyönyörű kislányom, a kincsem, életem öröme. Milyen gyönyörű baba volt, amikor megszületett. Húsz év, és egyszer csak ez lesz belőle. Nem értem, hogy mi történt. De hát mit tudok tenni? Akkor is a gyerekem. Mellette a helyem a jövő héten. Mit tudok tenni? Örökre a gyerekem marad. Szeretem úgy, ahogy van. Szeretem, annyit tudok tenni. Támogatom, ahogyan tudom. Akinek van gyereke, meg fogja érteni.

Ha tiltakoznánk és veszekednék a gyerekekkel, sokkal rosszabb lenne, jutottunk megegyezésre otthon. Akkor teljesen elidegenítenénk. El is veszíthetnénk. Beláttuk, bár nem kis időbe tartott. De meg lehet törni a természet rendjét büntetlenül? Nincs jó döntés. Csak rossz és rosszabb. Az egész család megszenvedi. Bűnhődünk mind.

Eleinte nem akartunk a kérdéssel foglalkozni. Jessica nem lakott otthon. De hülye vagyok. Kezdjük előlről! Sammy nem lakott otthon, mi pedig hónapokig nem akartunk tudomást venni a problémáról. A homokba dugtuk a fejünket. Csak akkor jöttem rá, hogy nem lehet nem állást foglalni, amikor a fiam, a tizennyolc évesek össze bölcsességével kijelentette, hogy anya, muszáj valamit tenni. Muszáj elfogadnod, különben az egész család rámegegy. Én nem akarom elveszíteni a testvéremet. Akkor értettem meg, hogy mi a tét. Az egész családom. Az egész életem rámegegy arra, ha nem tudom elfogadni a gyermekemnek olyannak, amilyennek ő gondolja magát. Hol van egy papírszekendő?

Nyugalom, csak halad ez a kocsisor. Ez már csak nem fog felidegesíteni. A pszichiáterem szerint nagyon jól állok a dolgokhoz. Arról senkinek nincs fogalma, hogy mekkora káosz van a fejemben. Nagyon nehéz megnyílni, beszélni. A munkatársakkal, a családdal, idegenekkel. Mert az embert lépten-nyomon megkérdezik, hogy na és hogy vannak a gyerekek? Erre mit lehet mondani? A legjobb tanács, amit valaha kaptam, hogy az ilyesmire csak felszínes választ kell adni, legfeljebb egy-két részlettel. Az teljesen eltereli a figyelmet. Olyasmit, hogy köszönöm, remekül. És néhány jelentéktelen adatot, hogy a nagyobbik éppen most talált egy új állást, a kicsi megfutotta a Boston maratont szintidejét. Áprilisban az egész család megy neki szurkolni. Igazából a kérdezőt úgysem érdekli, hogy mit válaszolok. Akit még érdekel az egész, az másként fog kérdezni.

A transzmadák csoportjában sok a kezdő, akik sokkal rosszabb helyzetben vannak, mint én. Rájuk fér a segítség. Sok álmatlan éjszakának néznek elébe. Végülis nálunk ez már lassan két éve megy. Mekkora megdöbbenés fogadta a bejelentést a Hálaadás napi vacsorán. Azt mondja a gyerek az áfonyás pulyka és az édesburgonya közben, hogy szeretné, ha mostantól kezdve elfogadnánk annak, akinek ő gondolja magát. Megfagyott a levegő. Zavartan pislogtunk mind az asztal körül. A teljes nagy család, mind a tizenketten. Kyle kifordult a szobából, és hallottam, amint a szponzorának telefonál. Szégyen. Az volt a legelső, amit éreztem. Aztán a kudarc. A gyereknevelésem csődje. Pedig akkortájt már éreztük, hogy nagy baj van. Ott van ez a szép egészséges fiatal lány, és nem boldogul. Az őszi félévben a jegyei egyre rosszabbak lettek az egyetemen, a kimaradás veszélye fenyegette.

Hogy a csudába neveltem ilyen gyereket, ezt kérdezi mindenki először a transzcsoporthoz. Bűntudat. Én is ezzel kezdtem. Muszáj elfogadni, hogy nem csak a család alakítja őket, hanem ez az egész rohadó társadalom ami körülveszi őket. Hogy mindent lehet. Önkifejezés. A harmadik világban miért nincsenek ilyen problémák? Megkérdeztem Rault, hogy náluk hogy megy. Costa Rica kedvelt utazási cél plasztikai műtétek végzésére. De csak amerikaiaknak, helybeli páciens egy darab sincs, világosított fel. Mert a helybeliek nem engedhetik meg maguknak. Nem az anyagiak miatt panaszkodom, mert Sammy összegyűjtötte rá a pénzt. Boldog, hogy a saját pénzét arra költheti, ami neki a legfontosabb, írta nekem egyik nap. Meghatódjak vagy bosszankodjak?

Vannak jobb napok is. Szombaton jót röhögtünk. A műtét után nem fogja tudni emelni a karját egy darabig, új ruhákra lesz szüksége. Elmentünk végiggombolható inget keresni. Ne bebújós vagy cipzáros legyen, hanem gombos. Egyedül vele szeretek ruhaboltba menni, válogatni, próbálni, röhöcsélni, hogy milyen otromba ruhákat gyártanak. Persze amilyen kicsi, a gyerekosztályra mentünk. Ing, pulóver, rövidnadrág. Ilyen trottyos-buggyos szőrös gatyákat nézegetünk éppen, amikor egyszer csak megáll, és azt mondja nekem, de anya hidd el, én ezekben érzem jól magam. Most tényleg, el tudnál engem képzelni ebben? És egy izléstelen, habos-fodros rózsaszín kislányruha felé mutatott. Hát meg lehet ezt állni röhögés nélkül? Mert a másik választás, hogy sírva fakad az ember.

Rám szakadt az is, hogy a férjemet megnyugtassam. Sőt, meggyőzzem, hogy ha egyszer így döntött a gyerek, akkor nekünk nem marad más, mint hogy támogassuk mindenben. Ahogy látom, neki talán még nehezebb elfogadnia. És mi van az öccsével, szokták kérdezni, akinek nem lesz nővére, de bátyja sem. Csak testvére. Nem látok a fejébe, de mintha a kicsi és az ő generációja sokkal könnyebben elfogadná. Anyámmal Hálaadás óta nem vagyok beszélő viszonyban, viszont az anyósommal borzasztó nehéz lesz. Eddig is hallgattam a pikírt megjegyzéseit, hogy milyen anya vagyok, milyen tehetetlen. Most majd ezt is a fejemhez fogja várni, hogy asszisztáltam műtét mellett.

Mit vétettünk a sorsnak? El sem tudom képzelni, hogy milyen hatások érhatték, ami ide vezetett. Külső? Belső? A kettő együttesen? Mert ha San Franciscóba vagy New Yorkba ment volna egyetemre, akkor valahogy könnyebb lenne elfogadni, hogy az ottani haverok nagy befolyással voltak rá. Na de Közép-Amerikában? Kansasban? Nem tiszta röhej?

Ugyanakkor fantasztikus volt az átalakulást látni. Ahogy a gyerek szinte egyik napról a másikra kicserélődött, amint mi, a családja elfogadtuk a döntését. Visszatért az életkedve, egyre jobb jegyeket hozott, vidám lett. Talált állást az egyetem mellett, sokat dolgozott, jól keresett. Mert megvolt a célja. A hormonok nem olcsók. A hormonkezelés életre szól, ha jól tudom. Nem nagyon értem az egészséget, hiába dolgoztam gyógyszergyárban.

Topműtét. Milyen találó nevet adtak a mastectomiának. A teljes felsőtest újra formálása. Alsó műtét és felső műtét. Az internet tele van vele. Nem kell a kínos részletekbe belemenni. A pénztárnál tessék blokkot kérni. Micsoda képmutató világ. Hogy fogunk hazafelé átmenni a reptéri biztonsági vizsgálaton? A karját nem fogja tudni emelni az átvilágításhoz. A jogosítványa szerint nőnemű. Tiltakozni fog, hogy őt ne nő vizsgálja manuálisan? Aztán meg át kell iratni a nemét a személyiben? Azt mikortól lehet?

Sammy. Nem jár rá a szám az új névre. Sammy, mondta a... Lányom? Fiam? Hogy van ez? Sammy, mától fogva így hívnak, mondta a gyerek. Azért ezt választottam, anya, mert ez lehet Samantha vagy Samuel, nem gender-specifikus. Ilyen szavakat használ. És a személyes névmások közül is legyen szíves a nem gender-specifikusokat használni. Mondjam az, hogy ők. De az a mi generációnknak többes szám, próbáltam tiltakozni. A nyelv gender-érzékeny, és utoléri a változásokat. Vagy már utol is érte. Hamarabb, mint mi, akik használjuk. Bele fogok szokni ebbe az új nyelvhasználatba? Muszáj lesz. Már régen nem arról van szó, hogy písz vagy nem písz. Hogy az ember kijátszhatja magát az úri társaságból egy rosszul megválasztott főnévvel. Itt már életekről van szó. A mi életünkről.

Jézus, már itt a tizes kijárat? Jól elbambultam, gyerünk, sávot váltani. Motorbaleset a hetes kijárat közelében a 287 déli sávjában, valószínű fatális kimenetelű, folyik a helyszínelés, húszkilométeres kocsisor, sorolja az Útinfo.

Az a szegény motoros, zakatol a fejemben, ahogy lekanyarodok. Az a szegény anyuka.

Függelék 2.

Ismertetés: Transzmama

Egy hétköznapi reggelen egy könyvtárosnő munkába igyekszik, amikor forgalmi dugóba kerül az autószerződés. A stresszhelyzet azonban nem elsősorban ebből adódik. Ma készül bejelenteni, hogy a jövő héten váratlanul több szabadnapot is ki kell vennie, hogy a gyermekét a nemi rekonstrukciós műtétjére el tudja kísérni. Az anya vívódásain keresztül képet kapunk arról, ahogyan a család megpróbálja feldolgozni a gyerek döntését megelőző pár hónap történéseit. Az anyát az egész szimbolikus út alatt kétségek és aggodalmak gyötrik. Szembenézve a nemi identitás hagyományos felfogásával és a családtagok értetlen és elutasító hozzáállásával, végső soron a feltétlen anyai szeretet az, ami segít felülkerekedni saját ellenérzésein, és ami segít a döntésében, hogy gyermekét mindenben támogassa.

Függelék 3.

Kérdések a megbeszéléshez

1. Mennyiben más a mai reggeli munkába menetel a nő számára?
2. Az anya szinte mindenben aggódik ma reggel. Melyek a legfőbb aggodalmai? Van-e alapja ezeknek az aggodalmaknak?
3. Milyen kétségei vannak a gyermekével kapcsolatban? Mivel kapcsolatosak ezek? Közvetlen jövő? Egészség? Távlatok?
4. Mi az apa, Kyle álláspontja? Miért kevésbé megértő, mint az anya?
5. Mi a testvér szerepe a történetben?
6. Hogyan állnak hozzá az egyes nem közvetlen családtagok a műtéthez Amerikában és máshol? Vajon miért?
7. Hogyan alakul a nyelvhasználat a családban?
8. Milyen különbségek vannak a transzneműekhez történő hozzáállásban Európában és Amerikában? Jogos-e az anya félelme?
9. Milyen szerepe van a motorosbalesetnek a történetben?

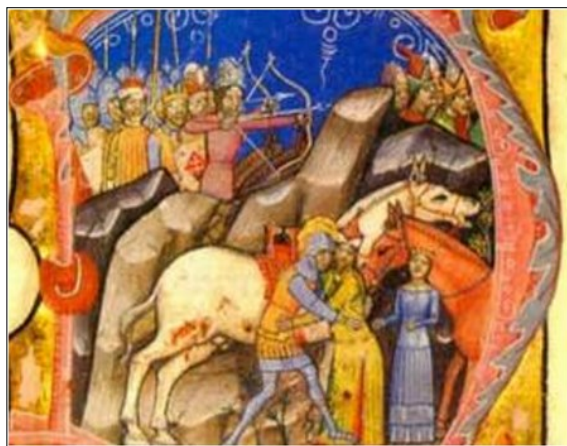
Szent László a numizmatikában

Kiszely Csaba

Lancea Regis Kft., Budapest
numismatics@numismatics.hu

Szent László élete

A megvakított Vazul fiai, András, Béla és Levente a Lengyel Királyságba menekültek, ahol Béla /a későbbi I. Béla király/ és Richeza lengyel hercegnő házasságot kötöttek. Még a száműzetés alatt született meg második gyermekükként László 1046. június 27-én. András trónra jutását követő időben tért haza Béla és családja. Ifjú korában családi trónviszályok árnyékolták be az ország életét. A XI. században még nem volt teljesen elfogadott és egyértelmű, hogy az uralkodó leszármazottjai öröklik közvetlenül a trónt. Béla és László is bár elismerte 1057-ben Salamonnak, I. András fiának jogát a trónra, de két évvel később Béla már trónkövetelőként lépett fel, fiai Géza és László támogatásával. Apjuk, I. Béla /1060-1063/ halála után ismét Lengyelországba tértek vissza, majd Salamonnal, annak trónra kerülése után kiegyeztek az új királlyal, mely egyezség során mindketten dukátust kaptak. A kapott hercegségek lefedték az ország területének harmadát. Ezután egy ideig jó kapcsolatot ápoltak egymással, a két herceg hadjárataiban is támogatta Salamont. Ebből az időből ered a monda, mely szerint László legyőzi a kun vitézt a Kerlés melletti csatában. 1068-ban Doboka megyében Kerlés mellett az úzokat a Salamon, Géza és László által vezetett egyesített magyar seregek legyőzik.

László legyőzi a kun vitézt. (jelenet a Képes Krónikából)

Később ismét kiéleződött a viszony Géza és Salamon között, döntő ütközetre került sor Mogyoródnál, ahol Salamon vereséget szenvedett Géza és László hadaitól, majd nyugatra menekült. Megnyílt az út Géza trónralépése előtt. Rövid, 1074-1077 között tartó uralkodását követően, VII. Gergely pápa támogatásával 1077-ben Magyarország királyává választották Lászlót. Uralkodása elejét meghatározta a Salamonnal való csatározás a trónért. IV. Henrik német-római császár támogatását élvező Salamon Moson megyébe ágyazta be magát, az országot is felajánlotta hűbérül a császárnak. László 1078 körül feleségül vette Adelhaidot, Rudolf sváb herceg leányát, aki IV. Henrik ellenkirálya volt 1077-1080 között. Ebből a házasságból három leánygyermek született, közülük név szerint Piroskát ismerjük, aki II. Koménosz bizánci császár felesége lett. 1081-ben Salamon hivatalosan is lemondott a trónról, ezután visszakerültek a koronázási jelvények az uralkodóhoz, a hagyomány szerint Lászlót ekkor újra megkoronázták. Ezt követően nyílt lehetősége külpolitikája megvalósítására. Nem volt rá veszéllyel immár IV. Henrik és pápától is eltávolodott, lévén Róma a pápai hűbért várta el a támogatásért cserébe, László erre azonban nem volt hajlandó. A magyar királyság első hódító háborúja fűződik Lászlóhoz: 1091-ben nővére, a horvát király özvegyének hívására

megszállta először Szlavóniát, majd Horvátországot is. Élete végén a keresztes hadjárat gondolatának egyik fő támogatója lett, de nem érte meg az első hadjáratot, 1095. július 29-én elhunyt. Somogyvárott temették el, innen vitték át a testét Nagyváradra. Szentté 1192-ben avatták.

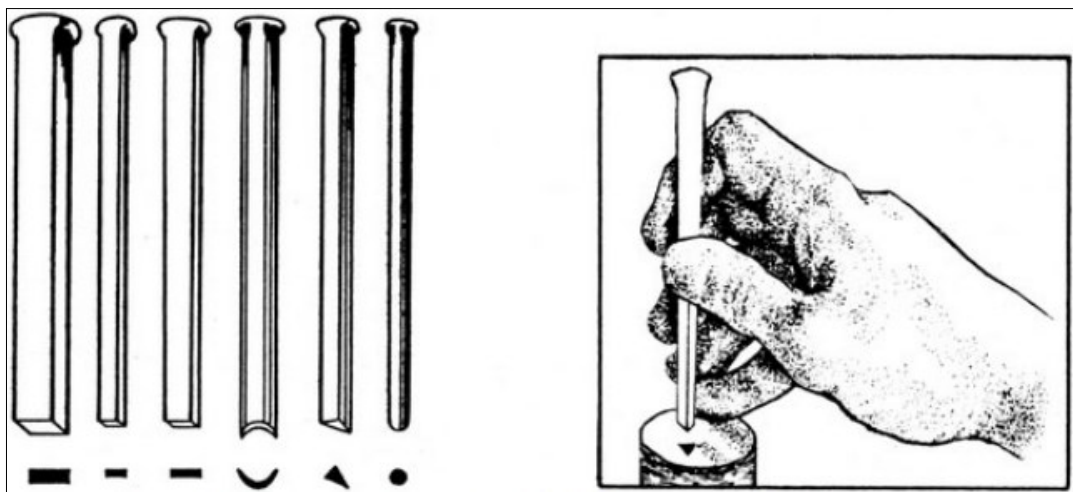
Pénzverés a XI. századi Magyarországon

Az ókorig visszavezethető legrégebbi pénzverés a kalapáccsal történő kézi verés volt. Ennek az volt a lényege, hogy két különálló, henger formájú verőtöbe belevésték az éremképet. Az alsó verőtövet rögzítették, lehetett fa, üllő, vagy abroncs is ahová szilárdan kapaszkodott a verőtő. Erre az alsó verőtőre helyezték a az éremlapkát, amit előzetesen körbevágtak, majd erre került rá a felső verőtő amit vagy fogóval tartott egy segéd, esetleg a pénzverőmester kézzel tartotta. Erőteljes kalapácsütéssel került rá a negatív vésetű verőtövekről a pozitív éremkép a lapkára. Ez a fajta technika egészen a XV. század végéig fennmaradt.

Pénzverést ábrázoló fametszet a Weisskunigból

Az éremkép kialakítására ebből az időből kétfajta technika ismert: a vésés és a poncolás. Utóbbi jellemzi a magyar pénzverést a XI. században, melynek eredete a honfoglalás előtti időkig nyúlik vissza. A pénzverésért felelős mester ponttűket készít, melyek különböző formájúak. Kör, ék, vonal, félhold a legjellemzőbbek.

Ponttűk és a poncolás technikája magyarázó rajzon

Ezeknek a ponttűknek a használatával ütötte be a verőtőbe az éremképet. A beütéskor sorjás kitüremkedés keletkezett, melyet reszelővel tüntetett el, emiatt a verőtövön párhuzamos vájatok keletkeztek, mely az éremképen is megjelent.

Ponctűk lenyomatai (alsó sor) és értelmezésük (felső sor)

Pénzláb

A középkorban Európában, így Magyarországon is egy meghatározott pénzláb alapján verték a pénzeket, Al Marco, azaz márkánként. Ez annyit tett, hogy egy pénzverési alapsúly – Európában számos ilyen létezett – alapján kerültek kiverésre a pénzek. A Magyarországon ekkor használt alapsúly a karoling font volt, ami 408 gramm súlyú volt. Ebből a karoling korban 240 db, 1,7 gramm átlagsúlyú denárt vertek ki. A XI. századi Magyarországon ennek a fele volt a denárok átlagsúlya. Emiatt Hóman Bálint a kor pénzeit obolusnak nevezi. Ennek ellentmond Szent László három törvénykönyve, mely szerint a pénzeket denar, illetve nummus /aprópénz/ néven említik.

Érdekesség a korabeli pénzek finomságának megállapítása. Manapság százalékban, karátban mérjük a finomságot, a XI. században égetési fokkal. Egy tizedéig égetett ezüst /argentum decime combustions/ annyit jelentett, hogy 9 rész ezüstöt és 1 rész nemtelen fémet /pl. rezet/ tartalmazott.

Szent László pénzverése

László 19 évig tartó uralkodása alatt 10 különböző pénzt veretett. Érméit a kutatók elég későn ismerték fel. A XVIII. század közepén megjelent leírásokban még egyetlen pénzét sem ismerték, Schöenviesner 1801-ben már 6 típust jegyzett le, Weszerle József hatalmas gyűjtésében már 9 példányt ír le, míg az utolsót Érdy János közölte le 1865-ben. A kibocsátott 10 típus azt jelentette, hogy kétévente megújult a pénz, azaz le kellett cserélni. A XI. században nyugati mintára a magyar királyság is bevezette, a periodikus pénzüjtás rendszerét. Adott időszakon belül, László esetében kétévente be kellett váltani a pénzt, amely illeték levonással járt, ami a kincstár egyik legfőbb bevételi forrása volt. Ez a haszon, ún. kamarahaszna /lucrum camerae/ akár az uralkodó jövedelmének a negyedét is kitehette. Ez igen komoly inflációs veszélyt is magában hordozott. Addig, amíg a beváltott pénz értéke megegyezett a régivel, addig csak illetéket kellett fizetni. Viszont az uralkodók gyakran nyúltak a pénzrontás eszközéhez, azaz csökkentett súlyú volt az új pénz, vagy gyengébb finomságú. László esetében nem beszélhetünk pénzrontásról, ami az akkori Európát már igencsak megfertőzte. Pénzeinek súlya, finomsága mutatja, kizárólag a váltási illeték költsége jelent meg a beváltáskor. Sőt a pénzláb javítására is felhasználta az ebből keletkező bevételeket, hiszen egyes pénzei súlya nagyobb volt az előzőleg forgalomban lévőknél. Nála figyelhető meg utoljára a XI. században a jó minőségű, megfelelő súlyú pénz, talán nem véletlen, hogy a numizmatikában Árpád-házzal foglalkozó gyűjtők kiemelten kedvelik László vereteit. Egy alkalommal fordult elő László uralkodása alatt, hogy a megcsappant kincstári bevételeket a pénzrontás eszközével egészítse ki. Ez sem saját hasznára történt, hanem a háborúval járó extra kiadásokat fedezte vele, majd visszatért a régi pénzlábhöz és finomsághoz. 1091-ben a horvátországi hadjárat idején kibocsátott pénznél fordul elő, hogy 10%-kal kisebb átlagsúlyú a korábbinál, finomsága azonban megegyezett. László alatt terjedt el az országban a pénzgazdálkodás, ezt bizonyítja a már említett három törvénye, ahol is a büntetéseket már nem tinóban fejezték ki, hanem pénzben. Az első Törvénykönyv 42. tc. pedig rögzíti a kor egyetlen aranypénzéhez való viszonyt, mely szerint 1 bizánci arany 40 denárt ért.

Szent László pénzei Huszár Lajos kormeghatározási sorrendje alapján:

Huszár 21

Hagyományosan első veretnek tekinthető. Béla és Géza pénzeinek stílusában készült, előlapján +LADISLAVSREX körirat, hátlapján: +ANONAI. Átlagsúlya 0,60g, kiverési súlya 0,63g, finomsága 88,5%.

Huszár 22

Átlagsúlya 0,70g, kiverési súlya 0,73g, finomsága 88,2%

Huszár 23

Átlagsúlya 0,71g, kiverési súlya 0,75g, finomsága 91,4%

Huszár 24

Átlagsúlya 0,65g, kiverési súlya 0,68g, finomsága 91,2%

Huszár 25

Átlagsúlya 0,63g, kiverési súlya 0,66g, finomsága 91,11%

Huszár 26

Átlagsúlya 0,86g, kiverési súlya 0,90g, finomsága 89,53%

Huszár 27

Átlagsúlya 0,79g, kiverési súlya 0,83g, finomsága 87,8%

Huszár 28

Átlagsúlya 0,70g, kiverési súlya 0,74g, finomsága 85%

Huszár 29

Átlagsúlya 0,77g, kiverési súlya 0,81g, finomsága 85,3%

Huszár 30

Átlagsúlya 0,66g, kiverési súlya 0,69g, finomsága 87.52%

Felhasznált irodalom:

Rádóczi Gyula: I. László pénzeinek korrendi meghatározása metrológiai alapon /Az Érem 1968/45-45 4-6.o./

Dr. Unger Emil: Magyar Éremhatározó I.

Huszár Lajos: Münzkatalog Ungarn

Kovács László: A kora Árpád-kori pénzverésről

Felhasznált képek jegyzéke:

Képes krónika

www.numizmatika.hu

I. LÁSZLÓ KIRÁLYUNK, A GYÓGYÍTÓ SZENT

Dr. Kapronczay Katalin

Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár és Levéltár

kapronczaykatalin@semmelweis.museum.hu

Az orvoslás történetének érdekes fejezete a csodás, természetfeletti erővel, illetve a vallásos hittel összefüggésbe hozható gyógyulások megtörténte. Több szálon is futnak ezek a váratlan, alapvetően megmagyarázhatatlan gyógyulások. Egyik irányzatuk a napjainkig hatásukat éreztető népi orvoslási eljárások, amelyek java része – ne féljünk kimondani – a megfoghatatlan erőbe vetett bizalommal keveredő kuruzslás, jobb esetben az „ártalmatlan” vallásos hitben gyökeredző, empirikus elemekkel kapcsolatba hozható, némiképp önszuggeszcióra visszavezethető gyógyulások sora. A koraközépkorra mindamelllett a szentek tiszteletével összefüggő gyógyulások sorozatos lejátszódása is jellemző volt. Az un. gyógyító szentek felsorolása szinte vég nélküli, egy-egy szenthez többféle betegségben szenvedők is folyamodtak, illetve egy-egy kórnak több védőszentje is ismert. A gyógyító szentek körében különleges helyet foglalnak el a szent királyok, akiknek számos csodás gyógyulást tulajdonítottak.

A világi uralkodók szentté való avatása egyértelműen a világi hatalom egyházi megerősítését jelentette. A szenteknek ez a típusa a koraközépkorban jelent meg. Az első szent király a burgundi Szent Zsigmond volt a 6. században. A kereszténységre áttért népek körében volt kultuszuknak különös jelentősége, magyar vonatkozásban a legjobb példa Szent István és Szent Imre alakja. Szent László alkata és élete egy újabb típus megjelenését eredményezte: a lovagszent (athleta Patriae) színrelépését. Ez szintén nem volt mentes az egyház és a keresztény hit erősítésétől, hiszen a keresztes hadjáratok vezetője is volt, akinek a figurája sok hasonlóságot mutatott a bizánci u.n. katonaszentekkel (György, Demeter, Teodor).

A szentté való avatáshoz mindenképpen elvárható volt a csodás gyógyítások létrejötte, vagy még életükben, netán haláluk után sírjuk, ereklyéjük közelében, ahogyan ez első király-szentjeink: István, Imre és László esetében is „bizonyítást nyert”.

A korabeli orvosi művek nem ejtettek szót sem a csodás – szentek, vagy különleges földöntúli képességek birtokába lévő „hétköznapi” emberek által megvalósult - gyógyulásokról, sem a nyugati kultúrákban elfogadottá vált rítusról, a királyi érintés gyógyító erejéről. Ezek a csodatételek ugyanis megszokott dolgok voltak számukra, mondhatni összhangban voltak világképükkel. Belenyugodva elfogadták ezeket, egy kicsit hasonlatosan a természetes gyógymódok empirikus tapasztalataihoz, amelyekhez hosszú ideig szintén nem tudtak elfogadható magyarázatot fűzni.[1] A vallásos hit, az isteni akarat befolyásolhatatlan erejébe való beletörődés kapcsolata a betegségekkel és a gyógyítással ugyanis sokáig hatást gyakorolt az orvosi gondolkodásra is. (A betegség Isten büntetése a gyarló emberek számára, ezért az orvos nem képes különösebben hatásos gyógymódot alkalmazni.)

László királyunkról több olyan esetet is feljegyeztek, amelyek már életében magában hordozták a „szentség” jeleit, illetve többé-kevésbé kapcsolatba hozhatók az orvoslással.

„Bőkezű volt az inségben, nagytürelmű a tűrésben... meggyötörtek vigasza, elnyomottak támasza, árvák megkönyörülője, gyöngék gyöngéd gyámszülője..” – írta egy krónikás. A hatalmas termetű férfi az erőt szimbolizálta, ugyanakkor mélyen vallásos volt: folytonosan böjtölt és imádkozott, önmagát ajánlotta fel Istennek népe bűneiért.[2]

Szent Lászlót mindenekelőtt az epilepsziások védőszentjeként tisztelték, amelyet a történészek az Istenítéletnek nevezett törvénykezési bizonyítással hoznak összefüggésbe. Voltaképpen olyan ceremóniáról van szó, amelynek során az égi hatalmasságoktól vártak választ, bizonyítást az ember földi képességeit meghaladó kérdésekre. Az európai történelemből, szellem- és kultúrtörténetből számos példát ismerünk a

papok, varázslók, majd az egyházi és világi bíróságok gyakorlatából, amikor az igazságszolgáltatásban bizonyító eljárásként az „istenítélethez” folyamodtak. Magyarországon a 11. században már rendszeresen alkalmazták. Első írásos említése Szent László III. törvénykönyvében található. A próbák fajtái: hidegvízpróba, forróvízpróba és a László idején leginkább alkalmazott tüzesvas-próba. László király 1092-ben megfogalmazott dekrétumának második könyvében 28 fejezet pontosítja az eljárás menetét. A humánusnak nem nevezhető procedúra nyilvánvaló kapcsolatot mutat a különféle hisztériás, sőt epilepsziás rohamokkal, a boszorkánypercek során önkívületi állapotba kerülő vádlottakkal.[3]

Szent László királyunk mint exorcista és az epilepsziás betegek pátrónusa

Ebbe a gondolatkörbe illeszkedik Szent Lászlónak, mint exorcistának korabeli megjelenítése is. A vatikáni könyvtár egyik hagiografikus kódexében található egy ábrázolás, az exorcista (ördögűző) Szent Lászlóról. Az ördögűzés szertartását abban az időben minden valószínűség szerint főként a bizonytalan diagnosztizálású epilepsziás betegeken hajtották végre. A későbbi időkben epilepsziások nagy számmal keresték fel Szent László sírját is, gyógyulást remélve és találva. Fennmaradt más korabeli illusztráció is az ördögűző Szent Lászlóról, amelyen a mellékalakok szintén az epilepsziás rohamra jellemző pózban lettek megörökítve. Ez is magyarázata, alátámasztása annak, hogy az orvoslás történetében az epilepsziások védőszentjeként kapott helyet Szent László.[4]

Szent László, mint exorcista a Vatikáni 8541. sz. hagiografikus kódexből.

László nevével és tárgyasult formában megvalósult működésével kapcsolható össze az antoniták (a Szent Antal betegápoló rend) letelepítése hazánkban. A keresztes háborúk fővezéréként a keresztes hadak sebesültjeinek, betegeinek ápolását kívánta a rendre bízni. Ennek eredménye a pozsonyi kórház létrehozása, amelyet az antonitákra bízott. A kórház alapítását 1095-re - röviddel László halála előtt - teszik a források. A kórház a betegek gyógyítása mellett a kor szokásának megfelelően az elaggott, szegény emberek menhelye is volt, un. xenodochium, ahol azonban elsődlegesen mégis a betegek ápolása volt a fő feladat. A betegápoló intézetet és a csatolt kolostori épületrészeket később – szentté avatása után – Szent Lászlóról nevezték el.[5] A 11. századi alapítású kis kórház a századok során folyamatosan fejlődött, és később Pozsony város legjelentősebbé váló gyógyító intézménye lett.

Hasonlóképp tényekre támaszkodik a testi higiéniével, fürdővel kapcsolatos tevékenysége. A középkori testi higiénié, a tisztálkodás hiánya számos bőrbetegség forrása volt. Különösen furcsa megnyilvánulás volt a szerzetesek, apácák vezeklésnek feltüntetett tartózkodása a fürdéstől. Szent Lászlóról azonban feljegyezték, hogy az általa létrehozott klastromokban fürdőt is építtetett, ezzel próbálta a testi tisztátalanság következtében fellépő betegségek elszaporodását gátolni. Egyes irodalmi források ennek tulajdonítják, hogy a bőrbetegségek, kelevények gyógyító szentjeként is említették nevét.

Életének csodás – a túlvilágiak támogatását élvező - epizódjai közé tartozik a pestis elleni gyógynövény megtalálásának közismert legendája. A történet szerint, amikor a pestis, a döghalál pusztítani kezdett, a nép László királytól várt segítséget. László pedig Istenhez könyörgött, tanácsot, útmutatást remélve. Isten éjszaka álmat küldött a királyra: egy angyal jelent meg László előtt és azt mondta neki: – Vedd íjadat és tegzedet, menj ki sátrad elé, és minden célzás nélkül bocsásd el nyílvesződet, a vessző megmutatja, mit kell tenned. Amikor László király felébredt az álombéli tanács szerint cselekedett. A nyílvesző messze szállott, ahol lehullt, egy fűszálat ütött át. A fű (gentiana, a tárnicsfélék családjába tartozik), illetve az abból készített orvosság mentette meg a népet a döghaláltól, ezért ezt azóta is Szent László fűvének nevezik. Így került a szent király a pestis védőszentjei közé.[6]

Ugyancsak a pestissel kapcsolatos az a krónikás feljegyzés, amelyet a későbbi elemzők többféleképpen magyaráztak. Az 1082 áprilisában lejegyzett oklevélről van szó, amely szerint a király felkereste a veszprémi Szent Mihály templom melletti „puteus leprosorum”-ot, amely kifejezést utóbb különbözőképpen fordítottak, definiáltak. Az egyik magyarázat szerint a leprások kútjáról lenne szó, a második értelmezés szerint a leprások sírgödőről, temetkezési helyéről írt a krónikás, míg a harmadik változat képviselői már jóval komolyabb megállapításra jutottak, mivel a leprások elkülönítő barlangjaként – esetleg kórházaként – interpretálták a szöveget. Ez utóbbi kijelentés keltette fel leginkább az orvostörténészek érdeklődését, hiszen európai viszonylatban is meglepően korai lett volna az ilyen intézmény létrehozása. A legvalószínűbb, hogy a leprások által látogatott kútról, forrásról tett említést az irat. Igazi, logikus érvelés azonban továbbra sincs, hogy mit is keresett ott a király, mi indokolta volna a betegek által gyakorta felkeresett és ezáltal megfertőzött terület megtekintését. A történet bizonyára a király nemes tetteinek dicsőítését kívánta szolgálni.[7]

Kultusza igen hamar megindult a nép körében, mivel már a temetés idején elkezdődött a csodás gyógyulások sorozata. A magyar orvoslás történetét feldolgozó munkájában Fekete Lajos korabeli feljegyzésekre támaszkodva írta le az alábbi, kissé háborzongató történetet:

„Szent László király élettörténetének IX.k fejezetében feljegyezve van: hogy a mint László király testével Váradhoz érkeztek, és az emberség tisztességét meg adva sirja körül állottak, a körül állók közül valaki azt mondja vala, hogy a test bűdös, míg a többiek a legkellemetesebb szag illatát érezték, azért álla tüstént hátrafordult, és visszafordítani nem lehetett, ki is látván, hogy isteni bosszu sujtotta, keservesen jajgatva kiabál vala, mondván „vétkeztem az Isten szentje ellen” és Sz. László király sirjára borulván, annak irgalmáért esedez vala, hogy meg gyógyulhasson. Tehát álla bőre, mely hátához ragadt, a hussal együtt odaszakada, s ő maga vissza nyeré ugyan egészségét, de az oda szakadt bőr forradás helye állán meg marada. – Szentsége hírének hallatára, egy szegény leány jövén sirjához, elvesztett szemvilágát visszanyerni méltatott, és testi egészségét visszanyervén, oly lelki egyűgyűségre jutott, hogy azt hívék, hogy az Istentől lélekben is

meglátogatott. – Egy nemes leány pedig, ki szeme világát vesztette, és a testi orvosság minden reményéről lemondott, szülei által ugyanannak sírjánál hagyatva, beteg szemei helyett csudállatos módon nyert épeket. Mert midőn fájdalomtól gyötretve, és szemei vesztén keseregve omló könnyeit törölgette, markába valami husgolyók hullottak, melyek szem alakúak voltak ugyan, de egészen aludt vérrel voltak borítva, s a mint a leány sikoltására, ki tudniillik azt hitte, hogy szemeit már elvesztette, a megdöbönt nép odaszaladt, hogy lássák, látják, hogy a ki esett husgolyókat kezében a bámulóknak mutogatja, s uj szemeivel, a miket bámulva lát vala, csudálja. Az érdemei által meggyógyult némákról, siketekről, és sántákról pedig nagy örömmel beszélni, a csudák közönséges, s mintegy kézzel fogható volta tiltja.”[8]

Majd így folytatódik a krónika:

„A temetés éjjelén a sir körül ájtatoskodó népek az angyalok énekét hallották, kik a hitvallók tiszteletére rendelt mise imáit énekelték s mindjárt másnap széltében beszéltek azt, a mit az egyház csak később nyilvánított ünnepélyesen, hogy a kegyes királyt Isten a szent hitvallók sorába vette fel. A legenda szerint a kegyes királyt Isten »megajándékozta a hatalommal, hogy hatalommal, hogy minden hozzá folyamodókhoz mennyei segítséggel lehessen. Azért is a vakoknak látást, a siketeknek hallást, a némáknak szólást, a sántáknak járást ada és a védelem szükségéinek eseteiben segítve az elnyomottaknak vigasztalással szolgálta.”[9]

Tisztelete egyre szélesebb körben terjedt, mondhatni maga a nép avatta szentté, mielőtt az egyház hivatalosan megtette volna. Seregestől keresték föl sírját, nemcsak a gyógyulást, vigasztalást óhajtók, hanem a vitában álló peres felek is. A csodás gyógyulások híre gyorsan terjedt, a szent király ereklyéibe vetett bizalom folytonosan növekedett; szokássá vált, hogy itt döntsenek el nagy fontosságú pereket, és László oltára előtt tegyenek esküt. Itt tartották az 1134. évi nemzeti zsinatot, s itt döntötték el egy alkalommal a zágrábi püspök perét is. Ezek után az egyház hivatalos lépése sem váratott soká magára. III. Béla király sürgetésére III. Celesztin pápa 1192-ben László királyt a szentek sorába iktatta. László király testének felvétele és a szentté nyilvánítás ünnepélyes kihirdetése az 1192. évi június hó 27. napján történt.

Az ünnepélyre Béla király és családja is Nagyváradra érkezett, továbbá az ország főpapjai és főurai a hívők ezreivel. Felnyitották László király sírját, elhelyezték ereklyéit az új oltárra, és határtalan lelkesedéssel ünnepelték a harmadik magyar uralkodó szentté avatását. A nép örömét ritka égi tünemény és újabb csodás gyógyulások tették tökéletesebbé. *„Ugyanakkor a nagymise alatt hoztak be a templomba egy gyermeket, kinek sem kezei sem lábai nem valának, de néminemű feldagadt csomók valának helyettök, és a jámbor hívők imádságára bizván a szent kegyes királynak érdemében a gyermek hirtelen ép testet nyert. A nagy csodát látván, nagy hálákat adának érette Istennek és a szent kegyes királynak. a sok vak, a szent László király sírjához járulván, segélyét kérvén, csudálatosan visszanyerte szeme világát. Sánták, némák, siketek, nyavalytörősek, és különféle kinokban régolta gyötrődők, nevének segélyül hívása által nyavalyáiktól menekültek Nemcsak a jelenlevőkkel, hanem a távoliakkal is érezte Isten szent László király hathatós pártfogását. Egy bélpoklos, ki szent László ünnepére Nagyváradra sietett érdemei ereje által utközben megtisztula.”[10]*

Szent László hódolata a századok során sem merült feledésbe, a Kárpát-medence térségében megszámlálhatatlan intézményt (templom, egyházközség, iskola, kórház), települést neveztek el Szent Lászlóról.

Az élő néphagyomány, a vallásos nép egyik legnagyobb közösségi élménye a misztikus erővel felruházott búcsújáróhelyek felkeresése, ahol nem csupán lelki, de testi felüdülést, váratlan gyógyulást is találnak. Egyik ilyen Szent László-kultuszhoz kapcsolódó búcsújáróhely a mai Szlovákia területén található Debrőd. A helyi legenda szerint László lova patkója nyomán kiapadhatatlan és kristálytisza vizű forrás fakadt szomszédos katonái megmentésére. A településen a 15. században templomot emeltek, amely egészen a 19-20. század fordulójáig a zarándoklat központja volt. A háborúk és az ideológiai válság (a vallásgyakorlás állami tiltása) miatt egy időre megszakadt a búcsújárás, de a néhány éve újjáépített templom és a forrás felkeresése ismét csodás események és gyógyulások megvalósulását indította el.

A mai Fejér megyében elterülő Bodajk nyerte el a legrégebb magyar búcsújáróhely elnevezést, hiszen már a 9. századtól a nép vallásos kegyhelyként kereste fel, szent kútjának vize sokak egészségét adta vissza. Az a legenda terjedt el - nyilvánvalóan reális földtani okokra visszavezethetően -, hogy a kút hétévenként kiszárad, majd ismét bőséges vizet ad. Az elmúlt évtizedek során azonban a forrás vize a közeli bányafúrások következtében véglegesen elapadt, így a zarándoklat elsődleges célja a híres Szűz Mária kegykép felkeresése lett, a betegek esetleges javulását a megélt vallásos lelkiesség pszichológiai következményeként lehet magyarázni.

A Szent Lászlóhoz kapcsolódó kultusz mindmáig legaktívabban Erdélyben követhető nyomon. Az udvarhelyszéki Oroszhegy falu és a határában fakadó „urusos kút” története szintén messzi századokra nyúlik vissza. Az 1860-as években két történész is foglalkozott az oroszhegyi „urusos”, azaz gyógyító kút Szent Lászlóhoz kötődő legendájával, a népi hiedelmek és a népi orvoslás összefonódásából keletkezett különös zarándokhellyel, a kialakult „szertartással”.

Orbán Balázs[11] nevezetes Székelyföldet bemutató kötetében olvassuk: *„Tovább Kápolna-mező nevű helyen egy kápolna rommaradványai látszanak, a kápolna mellett egy gyógyforrás fakad fel, melyhez most is Úr szeredáján feljár a nép s felviszi beteg gyermekeit fürösztelni, mert e forrásnak nagy gyógyhatást tulajdonítanak, mely a hagyomány szerint onnan ered, mivel Szent László király itt szokott volt fürdeni. A forrás közelében egy bemélyülést Sátorhelynek neveznek; itt állott volna a szent király sátra. Itt áldozó csütörtökön a Karry Miklós által 1723-ban épített kápolnában nagy búcsúk tartattak: E búcsúk oly népesek és látogatottak voltak, mint a szentanna tói búcsúk; az egész szék katolikus népsége felsereglett oda, de mivel sok verekedés és botrányos dolgok történtek, Battyáni püspök betiltotta, s a kápolnát lerontatta.”*

Pesty Frigyes oroszhegyi jegyző, a neves történész, helynév-gyűjteménye részére készített előzetes jegyzetei között írt az oroszhegyi forrásról: *„Magyaróköze mely nagy kiterjedésű gyér Magyaros, Személyes birtok, melybe foglaltatik Kápolna nevezetű hely a hol hajdan számos bucsujárok jelentek meg, az építtetése a kápolna romjainak nem tudatik, hanem azt tudjuk még most élő szavainkkal bizonyítani, hogy csak is 60 éve hogy a födele fönn állott; s a bucsu Áldozó Csütörtökön tartatott, s a mint még máig is ünnepelve feljár egy fennálló kereszt mellé a nép, a falvától egy 5 fertály óráig van távol. [...] Itt vagyon még e kápolna romjaitól a Déli részre s mint egy 16 □-ölnyileg az úgynevezett Urusoskút a melybe régen sok helyekről össze gyűlő köszvényes, ótvaros és más egyéb nyavalyás emberek gyógyulásokat érzették, de még máig is lehet ottan sok rongyot látni a melyeket most is ott hagyogatnak sok sebesült emberek, mint hogy gyógyulásokat érzették a rongyot könnyen ott hagyhatják, Ezen kútnak a vize kékszinű mindég és nem fagy bé a legerősebb télen is. - Továbbá van e kápolna romjaitól Keletre Középrezteje s ez alatt egy oly tiszta vizű kút, hogy Erdélyben ennél jobb vizet nem lehet találni, a vize a busnyákot növeli”.*[12]

Orbán Balázs szerint a búcsújáró kápolna az 1720-as években épült, de 1783-ban Battyányi Ignác püspök leromboltatta, mert a búcsúk alkalmával *„az oda gyülekezni szokott rossz keresztények által az ájtatosságnak végződése után sokszor botrányoztató dolgok, részegségek, veszekedések, vérontások mentek végbe, nem lelki haszonra, hanem inkább lelki kárra adva alkalmatosságot.”*[13]

A hagyomány – mind a zarándoklatot, mind a gyógyító forrás felkeresését illetően – a 20. században éledt fel és mind a mai napig élő gyakorlat. A település határában emelkedő Nyulád-domb aljában található a csodás erejű vizet adó kút. A nyuládi gyógyító víz a merítéskor zavaros, piszkos, de idővel teljesen letisztul. Állítólag évekig nem romlik meg. Különféle sebek, ótvar, orbánc, szemén nőtt árpa stb. gyógyítására alkalmas. A zarándoklat elmaradhatatlan része, amikor *úrszeredája* és áldozócsütörtök reggelén a betegeket, különösen a gyerekeket a helyszínen, jobbra a kút környékén, megfürösztötték a gyógyító vízben. Korábban egy faépületben megmelegítették a forrásvizet és ott fürösztötték a gyermekeket. A gyógyulni vágyók fürösztő edényt és vízforraló edényt is vittek magukkal. Nagyon sokan azonban üvegben, kannában vittek az „urusos” vízből és otthon fürdették meg benne a beteg gyermeket. Előfordult, hogy a vízért menő személy, általában a beteg gyermek anyja vagy apja, magával vitte a gyógyítandó gyermek egyik ruhadarabját, amelyet megmártott a forrás vizében. Vizesen hazavitte, otthon megszáritotta és ráadta a gyerekre, így remélve a gyors gyógyulást. Többnyire egy másik, rosszabb ruhadarabot is vitt magával a beteg gyerek ruháiból, amit a

kútnál hagyott, ágra, drótra akasztva. Ebből alakult ki az a szokás, hogy a helyszínen megfürdők is otthagyták a környező fákra, bokrokra akasztva egy-egy ruhadarabjukat, gyakran a különféle sebek, kelevények váladékától szennyes rongydarabokat, ilyen módon kívántak megszabadulni betegségüktől. A közelmúltban helyszínen járó néprajzos leírása szerint bizarr, döbbenetes látvány a kút környékén szanaszét hagyott rongyok tömkelege, nem beszélve annak közegészségügyi következményeiről.

Oroszhegyen természetesen Szent László királlyal hozzák kapcsolatba az „urusos kút” keletkezését. Úgy tartják: Szent László király valaha ezen a tájon vonult a csapatával. Katonái hirtelen megbetegedtek, fekélyek lepték el őket. A nagy király imádkozott Istenhez, majd beleszúrta kardját a földbe. Csoda történt. A kardszúrás nyomán „vízforrás fakadt föl”. A beteg katonák megmosakodtak a forrás vizében, és azonnal meggyógyultak.

Szent László alakja, a személyéhez kapcsolódó számtalan legenda így módon az orvoslás történetének is érdekes fejezete. A középkori hiedelmek pedig a népi hagyományok és a népi orvoslás nem feledett epizódjaként élnek tovább napjainkban.

Irodalom

- [1] Bloch, Marc: Gyógyító királyok. Jacques Le Goff előszavával. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.141-144.p.
- [2] Török József: A magyar föld szentjei. H.n. Tulipán könyvkiadó, 1991.
- [3] Szumowski Ulászló: Az orvostudomány története bölcsészeti szempontból nézve. Lengyel eredetiből fordította, magyar vonatkozású jegyzetekkel, időrendi táblákkal és ábrákkal ellátta: Herczeg Árpád. Bp., MOKTÁR, 1939. 225. p. 234.p.
- [4] Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. 3.köt. Budapest, MOKTÁR, 1931. 18-19.p. és 4. köt. /1940/ 241.p.
- [5] Vámosy István: A pozsonyi katolikus polgári ápoló intézet. Pozsony, az Intézet kiadványa, 1898.
- [6] Hints Elek: A középkori orvostudomány. Budapest, Eggenberger, 1939. 190-191.p.
- [7] Nékám Lajos: A magyar bőrgyógyászat emlékeiből. Budapest, Eggenberger, 1908, 22-23.p. - Hints Elek: A középkori orvostudomány. Budapest, Eggenberger, 1939. 312-315.p. - Linzbauer, Franz Xav.: Versuch einer pragmatischen Geschichte des öffentlichen Gesundheitswesens in Ungarn. – Regierung des achten Kön. Ladislaus des Heiligen vom J. 1077-1095. in: *Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn*, 1850, Jg. 1. No.15. 115.p. – Palla Ákos: A veszprémi puteus leprosum. in: *Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei*, 2 (1956) 72-79.p.
- [8] Fekete Lajos: Magyar orvosi történet. Fekete Lajos doktor 1872-es kéziratának szerkesztett, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátott változata. Összeállította: Kapronczay Katalin. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Budapest, MATI – SOMKL, 2011. 50.p.
- [9] Fekete Lajos: i.m. 51.p.
- [10] Fekete Lajos: A gyógytan a régi magyaroknál. II. rész. in: *Századok*. 1874. 477-491.p. idézet helye: 487-488.p. - Bartók Imre: A magyar szemészet legrégebb emlékei. in: *Orvostörténeti Közlemények* 93-96 (1981) 211-217.p.
- [11] Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. Pest, Ráth Mór, 1868. 1. köt. 104.p.
- [12] Bárth János: „Urusos kút” és Szent László hagyomány Oroszhegyen. in: *Ethnographia*, 107 (1996) 1-2. 73-74.p.
- [13] Bárth: i.m. 75.p.

Szent László király füve

Szabó László Gyula

Pécsi Tudományegyetem, Gyógyszerésztudományi Kar

e-mail: laszlo.gyula.szabo@aok.pte.hu

Szent László éve alkalmat ad arra, hogy a nevéhez fűződő csodák és legendák mellett felidézzük azt a növényt, ami hozzájárul a nagy király hírnevéhez.

László Gyula, nagy régészünk a Szent László-legenda középkori falképeiről szóló könyvében [1] Bálint Sándor néprajztudóst idézi: „László király a magyar lovagkor példaképe, népmondáink hőse, alighanem a legnépszerűbb magyar szent. A középkori hazai mondák és legendák egyetlen szentünket sem magasztalták annyira, mint László királyt. ...Kutatóink szerint aligha véletlen, hogy a régi László búcsúünnepeink, középkori falképeink tekintélyes része a hajdani gyepűvidéken, a magyar ökumené peremén található meg... a szent király Erdélynek régi patrónusa. Ide vehető a moldvai csángóság sajátos László kultusza is. ...”

Szentekről elnevezett, magyarországi növénytaxonok

A szentekről elnevezett növények általában „csodatevő” gyógynövények, használatuk többnyire legendákhoz fűződik, vagy abban az időszakban virágznak, amikor a név naptári ünnepe van.

A következő szentek neve található növényneveinkben [2, 3]: Antal, Borbála, Benedek, Erzsébet, Gellért, György, Ilona, István, Iván, Jakab, János, László, Lőrinc, Magdolna, Pál, Péter, Simeon.

Növények:

Szent Antal virága, Szent Antal tüze fű – *Galium verum* – tejoltó galaj

Szent Barbara (Borbála) füve, Szent Barbara asszony füve – *Barbarea verna* – tavaszi borbálafű

Szent Benedek füve – *Geum urbanum* – erdei gyömbérgyökér,

Cnicus benedictus – benedekfű

Szent Erzsébet virágocska (Nógrád) – *Helianthemum* – napvirág

Szent Gellért füve – *Aegopodium podagraria* – podagrafű

Szent György füve – *Convallaria majalis* – gyöngyvirág

Szent György rózsája – *Paeonia officinalis* – kerti bazsarózsa

Szent György virága – *Primula veris* – tavaszi kankalin,

Corydalis – keltike,

Erythronium dens-canis – kakasmandikó,

Capsella bursa-pastoris – pástortortáska

- Szent Ilona füve – *Lythrum salicaria* – réti füzény,
Gentiana lutea – sárga tárnic,
Gentiana cruciata – kígyótárnics,
Salvia sclarea – muskotályzsálya,
Asplenium trichomanes – aranyos fodorka
- Szent Ilona lapu, szentilonalapi – *Solanum dulcamara* – ebszőlőcsucor
- Szent István mákja – *Papaver corona-sancti-stephani* = *P. alpinum*
- Szent István seprűje – *Galium verum* – tejoltó galaj
- Szent István virága – *Circaea* – varázslófű
- Szent Iván virága, Szent Iván fű – *Galium verum* – tejoldó galaj
- Szent Iván szőlőcskéje – *Ribes* – ribiszke
- Szent Jakab füve – *Solanum dulcamara* - ebszőlőcsucor
- Szent János fája – *Ribes* – ribiszke
- Szent János füve – *Glycyrrhiza glabra* – igazi édesgyökér,
Salvia sclarea – muskotályzsálya,
Solanum dulcamara – ebszőlőcsucor,
Artemisia vulgaris – fekete üröm,
Verbascum phoeniceum – lila ökörfarkkóró,
Hypericum perforatum - orbáncfű,
Taraxacum officinale – gyermekláncfű,
Leucanthemum vulgare – réti margitvirág
- Szent János gyökere, Szent János kenyere – *Polypodium vulgare* – édesgyökerű páfrány
- Szent János kenyere – *Filipendula ulmaria* – réti legyezőfű
- Szent János öve – *Artemisia vulgaris* – fekete üröm
- Szent János szőlőcskéje – *Ribes* – ribiszke
- Szent János virága – *Hypericum perforatum* – orbáncfű,
Leucanthemum vulgare – réti margitvirág
Galium verum – tejoldó galaj
Arnica montana – hegyi árnika
- Szent László füve, Szent László király füve, Szent László-tárnics – *Gentiana cruciata* – kígyótárnics, kánya-harangvirág (Dunántúl)
- Szent Lőrinc füve – *Vincetoxicum hirundinaria* – méreggyilok
- Szent Magdolna füve – *Valeriana officinalis* – macskagyökér
- Szent Pál füve (Dunántúl) – *Agrimonia eupatoria* – párlófű
- Szent Péter füve – *Parietaria officinalis* – falgyom
- Szent Péter kulcsa – *Primula veris*, *P. vulgaris* – kankalin
- Szent Róbert füve – *Geranium robertianum* – nehézszagú gólyaorr
- Szent Simeon füve – *Malva sylvestris* – erdei mályva
- A *szent* – jelzős összetett szó formájában – adja a növény nevét, többségük ugyanazon személynevekből képződött, kivéve: szentfa, szentfű, szentperje, szentháromság, szentlélek
- szentfa – *Guajacum sanctum*
- szentfű – szentperje, vasfű – *Verbena officinalis* – vasfű
- szent fügefa – *Ficus religiosa*
- szentgyörgye (Vas) – *Convallaria majalis* – gyöngyvirág
- szentgyörgygomba, szentgyörgypereszker – *Tricholoma (Calocybe) georgii* – májusigomba, tövisaljagomba
- szentgyörgyike (Eger) – *Primula veris* – tavaszi kankalin
- szentgyörgyisaláta – *Caltha palustris* – mocsári gólyahír
- szentgyörgysaláta – *Ranunculus ficaria* – salátaboglárka
- szentgyörgyvirág (Dunántúl) – *Convallaria majalis* – gyöngyvirág
- Szentháromság violája, szentháromságfű (Vas) – *Viola tricolor* – vadárvácska
- szentilonafenyő (Vas) – *Larix* – vörösfenyő

szentivánfű (Ormánság) – *Rorippa amphibia* – vízi kányazsázsa
szentivánpipitér (Balaton) – *Matricaria recutita* - kamilla
szentjakabfű (Nógrád) – *Pulicaria vulgaris* – parlagi bolhafű
szentjánosbingó – *Hypochoeris maculata* – foltos véreslapu
szentjánosbogárfű – *Luzula* – perjeszittyó
szentjánosfű – *Salvia pratensis* – mezei zsálya
szentjánoskenyér – *Ceratonia siliqua* – szentjánoskenyérfa
szentjánoskóró-virág – *Salvia nemorosa* – ligeti zsálya
szentjánoslevél, szentjánosvirág (Zala) – *Salvia pratensis* – mezei zsálya
szentjózsefvirág (Bugac) – *Lilium* – liliom
Szentlélek gyökere – *Angelica sylvestris* – erdei angyalgökér
szent lótusz, szent padma – *Nelumbo nucifera* – indiai-lótusz
szentperje, illatos – *Hierochloa odorata* – máriafű, szentfű

A Szent László-legendák történelmi háttere

Árpád-házi királyaink családja három férfi és több női szentet adott az országnak és a katolikus egyháznak. A középkorban Szent Istvánnak mintegy 300, Szent Lászlónak 150 és Szent Imrének 115 templomot szenteltek. I. László (1077-1095) az Árpád-ház egyik legnagyobb királya volt. Kora VII. Gergely pápai uralkodása és a német-római császárság világhatalmi küzdelmének ideje. László király a keletről jövő uz és besenyő támadásokat visszaverve megvédte a magyar határokat. Legendás vitézségének emlékét ékesen őrzik a róla szóló mondák és freskók.

László Gyula – könyvében [1] – mintegy félszáz Kárpát-medencei templomban fellelhető, a XIV-XV. sz.-ban készült freskót mutat be. A legismertebb Szent László-legenda László herceg lovas párviadalát ábrázolja a pogány kun (inkább uz) vitézzel, aki magyar lányt rabolt el. A jelenetsor a kerlés-cserhalmi ütközethez kapcsolódik, amikor (1068-ban) a moldvai uzok (torkok) törtek be Erdélybe és szenvedtek vereséget. A legenda gyökerei Keletre nyúlnak, előzményei szinte az őskortól kezdve léteznek a sztyeppén és Iránban. A jelenetsor több részlete előfordul régészeti leletekben Eurázsia közelebbi és távolabbi vidékein.

Más, korabeli és később keletkező legendák, illetve csodák is ismertek [4, 5], például a váradi felemelkedés csodája; a szarvasok és bivalyok megjelenése a besenyők ellen harcoló, éhező katonáknak; Szent László holttestének Váradra vitele a magától meginduló szekérrel; a hátracsavarodott fejű ember története; szentté avatása idején ragyogó csillag feltűnése; az ezüsttál története; a váci csodaszarvas; a tatár hadak által elszórt aranypénzek kővé változása; a Szent fejének átizzása Váradon; Salamon király pozsonyi látomása stb. Mindehhez a csodatevő, gyógyító erejű fű (a magyar pestisfű) legendája csatlakozik.

Szent László király holttestét halála után először az általa alapított somogyvári bencés apátságban helyezték el. Mint ismeretes, földi maradványait 40 év múlva az ugyancsak általa alapított nagyváradi székesegyházban temették el. Mivel sírjánál csodák, gyógyulások történtek, a Szentszék vizsgálata után, III. Béla uralkodása idején, 1192-ben szentté avatták. Csontvázát új díszes koporsóba fektették, fejét, karját pedig díszes ereklyetartókba foglalták.

Somogyvári bencés apátság – Gyógynövények a Pray-kódexben

Szent László király egyik nagy tette volt, hogy francia bencés szerzeteseket hívott be Somogyvárra, Koppány herceg várába, ahol nagy kolostort építtetett számukra. (Ismeretes, hogy a rendbe hozott kolostorrom ma nemzeti történelmi emlékhely.) A kódexmásoló bencések a XIII. században ebben az apátságban őrizték azt a XII. században lemásolt kódexet, ami a sacramentariumon kívül a Halotti Beszédet és Könyörgést is tartalmazza. Ez került el később a pozsonyi káptalani könyvtárba, ahol a XVIII. században a jezsuita Pray György „fedezte fel”, azóta Pray-kódex.

Fontos tény, hogy a Pray-kódexben számos gyógynövény neve is megtalálható, bár közöttük a *Gentiana cruciata* nem szerepel [5].

Szent László füve a legendában – a *Gentiana cruciata* magyar nevei

A Pallas Nagy Lexikona XV. kötetében Fialowski Lajos (1897) írja: „Szent László füve – Herba Sancti Ladislai, Ladislaikraut – a *Gentiana* orvosi használatú fajainak régi neve. Párizspapai kétfélet emleget: 1. egyszerűen Sz. (*gentiana major*), 2. kis-Sz. (orvosi latin nyelven *cruciata*) vagy kígyófü, kígyónyelvű fű, keresztfü, kereszt gyökér, likancgyökér, likatos gyökér, ma keresztés tárncs (*G. cruciata* L.), melynek virága négyestagú. A mondával az utóbbi jobban egyezik, meg gyakoribb is, mint amazok. (L. László füve).” Katona Lajos (1895) XI. kötetben erről így ír: „László füve, Szt. László füve, a *Gentiana cruciatának* Clusius *Nomenclatora* magyar függelékében (Antwerpen 1584, Beythe Istvántól) említett neve, melynek u. o. a következő mondai magyarázata olvasható: Szt. László király idejében nagy dögvész pusztított Magyarországon. A jámbor király imádságára isten megadta neki azt a kegyelmet, hogy amely fűre kilőtt nyila esik, az e nyavalya ellen gyógyító erejűvé váljék. A király nyila a *G. cruciatát* érte, amely ettől fogva a dögvészben sínylődők hathatós orvossága lett. V. ö. Ipolyi, Magy. Myth. (253)”

A pestis a középkor legrettegettebb betegsége volt. A gyorsan terjedő járvány szörnyű kínnal járt és halállal végződött. Orvosságot nem ismertek, a menekvést egyedül Isten kegyelmében látták. A „pestisfü” mindenütt Isten ajándéka. Rapaics [6] írja, hogy a szegfű is pestisfü volt, mivel virágjának illata (és hatása) megegyező a gyógyító keleti szegfűszegével (*Caryophyllus aromaticus*). A pestisfüvekkel kapcsolatos lovagkori mondákban a különböző országokban más és más királyok és eltérő „füvek” szerepelnek: Franciaországban Szent Lajos és a szegfű (*Dianthus caryophyllus*), Németországban Nagy Károly és a bábakalács (*Carlina acaulis*), nálunk Szent László és a keresztés tárncs (*Gentiana cruciata*).

Rapaics tévesnek tartja népmondaként való származtatását. Valószínűsíti németországi eredetét és magyar kolostori irodalmi átdolgozását, bár erre vonatkozó kódexemléket nem tud megnevezni. Viszont idézi Clusius és Bejthe István 1583-ban nyomtatott latin-magyar növénynévjegyzékének két oldalát, amelyen Szent László pénzének és fűvének legendája olvasható. (Megjegyzi: „A névjegyzéknek a németújvári ferencendi zárdában őrzött, egyetlen fennmaradt példánya nyomán.”) Fordítását is megadja: „*Gentiana*, közönségesen keresztésfü, Szent László király füve, latinul *S. Ladislai regis herba*, első Lászlóról, Magyarország királyáról, aki a szent jelzöt kapta, mert kiűzte Magyarországból a tatárokat. Beszéli, hogy e király idejében egész Magyarországon rettenetes pestis dühöngött, ő azonban imájával megnyerte Istentől, hogy e pestisnek gyógyítója azon növény legyen, melyet felfelé lőtt nyila estében eltalál, ez pedig a keresztésfü volt, amellyel ezután alattvalóit a pestistől megszabadította.”

Nagy Károly fűvének (*Carlina acaulis*) legendáját magyarázó kép a müncheni állami könyvtár egyik kódexében (XVI. sz. elejéről) – Rapaics [6] nyomán

Rapaics további gondolatait [6] érdemes újra felidézni azzal a megjegyzéssel, hogy ez a legenda is átmehetett a népi mondavilágba és onnan vissza az írásos feljegyzésekbe. Idézve: „A későbbi leírások mind Bejthe szövegén alapulnak, a XIX. században költőileg is feldolgozta ezt a mondát Arany János. A magyarból átvették a szomszédos szláv népek is, ezért horvát neve is volt már Vladislavka, László füve. A Szent László füve mondájának némely elemzője magyaros motívumnak véli azt, hogy László király nyíllövessel talál a pestisfűre. Bár a szegfű mondájával szemben ez a motívum valóban különböztetőnek tekinthető, a német pestisfű mondájával szemben nem. Sőt a nyíl ebben az esetben korántsem a sorsvetést jelképezi a mondában, hanem a pestisfű gyökerének ama tulajdonsága következtében került a mondába, hogy a *Carlina* és a keresztes tárnics gyökere gyakran egészen átodvasodik. Ezt a füveskönyvek szerzői is kiemelik, Melius is megemlíti, hogy a keresztesfűnek „ugyan lyukas a gyökere”. Ezért nevezik a tótok prostreleny koren, vagyis átlőtt gyökérnek. Hasonló tulajdonságú a német pestisfű, a *Carlina* gyökere is, ezért bővült a pestisfű francia mondája a nyilazással.”

A Szent László fűvéről szóló legendáról – mint ahogyan Rapaics említi – megragadóan szép költeményt írt Arany János „Szent László füve – Népmonda” címmel. Zlinszky Aladár [4] irodalomtörténeti elemzésében így vélekedik a mondáról: „Szent László mondája amaz óriási mondakörbe tartozik, mely a betegségek csodás gyógyításáról szól. Amikor valamely szent van gyógyító erővel felruházva.” Zlinszky cikkéből megismerhetjük Arany János két nagyszabású elbeszélő költeményének („Szent László füve” és „Szent László”) forrásait és történeti elemzését. Méltatja Podhradszky József királyi kamarai számvevő tiszt és bűvár történész 1936-ban megjelent munkáját, melyben összegyűjtötte a Szent Lászlóra vonatkozó legendákat, amelyek – többek között – Janus Pannoniust is megihlették. Podhradszky adatai alapján született a magyar irodalom több Szent Lászlóról szóló verse (Arany Jánoson kívül még Tompa Mihálytól, Garay Jánostól).

Arany János két híres verse közül számunkra különösen értékes a „Szent László füve” – népmonda alapján megírt – elbeszélő költemény. Ebben a költő élesen meglátta a pogány hagyományok és keresztény hit között vívódó magyarság lelki állapotát, a nagy király Istenben vetett hitének erejét. Zlinszky [4] elemzésében kifejti, hogy a pogányok elleni véres harc miatt sújtott le a pestis. „Igaz, hogy a kunok pogányok voltak s a magyarok ellenük küzdve a kereszténységet is védelmezték, de Isten nem kívánja, hogy az ő tiszteletét vérengzéssel terjesszék. A kereszténység éppen abban különbözik a pogányságtól, hogy elítéli a véres emberáldozatot.”

Arany János versét újra el kell olvasnunk! A 3 részes, 53 szakaszból álló verséből csak néhány, a történet folyamatát érzékeltető versszak idézésével próbálom érzékeltetni a nagy király vívódását és a fű „megtalálását”:

Ezer év után még nem irtak nyolcszázat,
Hanem legfőlebb csak nyolcvan-egynehányat,
Mikor László király, magyarok királya,
Pogány kun hadakkal háborúba szálla.

Nagy volt a vérontás, folyt a vér, mint patak,
Tőle a vizek is mind megáradtanak,
A mező sík-vér lett, mint valamely tenger,
Sziget benne a sok halomra ölt ember.

Fényes győzdelem, zsákmány sok és gazdag:
A magyar vitézek ezeken osztoztak;
Osztoztak, lakoztak, nagy-vígan valának,
Ittak áldomást a nehéz csatának.

A király ellenben csöndes sátorában
Buzgón imádkozva térdepelt magában,
Fényes győzedelmét nem tartá övének,
Hálát adva érte Ura-Istenének.

De nem hallgatá meg a felséges Isten,
Véres háborúkbán mivel kedve nincsen,
Véres háborúkbán, emberáldozatban
Hogy gyönyörködhetnék a jó Isten abban?

Akkor is elküldte öldöklő angyalát,
Széles e hazában támaszta dőghalált,
Rendre hullott a nép, mint midőn kaszálnak,
Hull a fű előtte az éles kaszának.

A király pedig últ a földnek porában,
Bűnbánatot tartván néma sátorában;
Megszaggatta szárnyát gyászos köntösének,
Koronája helyét hamuval hinté meg.

Fennszóval könyöрге: „Én uram Istenem!
Könyörülj, könyörülj veszendő népemem;
Ontsd ki rám, ha tetszik, méltó haragodat:
Csak népemről vedd le sujtoló karodat.”

És kiment a néphez, és hirdette annak:
„Örvendj népem, örvendj! adj hálát Uradnak!
Adj hálát az *élő, egy, igaz* Istennek;
Mert megadta végét a veszedelemnek.

Gyöngé szolgájának mert látást mutatott,
Népem orvosává engem felavatott:
Jertek el! lássátok s higyetek nevében:
A keresztyén népek igaz Istenében.”

Szóla s ment előre, a csoport követte,
Pázsitos szép helyre a népet vezette,
Tegzéből nyilat tön a felvont idegre,
S inte mindnyájoknak: térdepeljenek le.

A nyil meg süvöltött a levegő égben,
Mint egy futó csillag tündökölt reptében,
Majd leszállt a földre szárnyasuhogtatva,
Szigonyáig fúrta fényes hegyét abba.

A király pedig ment fölvenni a nyilat,
S ím egy *fűlevél* van kopótyuja alatt:
Ismeretes fűnek volt az a levele,
Melynek a nép száján *keresztfű* a neve.

S monda László: „Ime gazdag kegyelmében
Füvet adott Isten csodálatosképen,
Melytől enyhülést vesz a dühös nyavalya
S megszűn öldökölni a halál angyala.”

Adta kézről kézre, hadd ismerje minden,
Ismeré azt a nép, szedett abból menten,
Szájról szájra terjed híre a csodának:
A sir szélén állók visszafordulának.

A nép is e dolgot megtartá eszében,
Hite megerősült igaz istenében,
Nem sóvárga többé pogány áldozatra,
Lelketlen kövekre, vagy forrás-patakra.

A fűnek pedig, hogy lenne emlékezet,
A „keresztfű” helyett ada másik nevet:
Felragadt az új név s a fűvet ma is még
Szent László fűvének híja a magyar nép.

A *Gentiana cruciata* magyar nevei: *dantzia-gyökér*, *encián*, *epefű*, *Gentius király füve*, *keresztes tárnics*, *keresztfű*, *keserűgyökérű fű*, *kígyófű*, *kígyónyelvű fű*, *ördögméze*, *Szent Ilona füve*, *Szent László király füve*, *Szent László-fű*, *Szent László füve*, *Szent László-tárnics* [2, 3, 7, 8].

A szláv eredetű 'tárnics' nevet Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály adta a *Gentiana* nemzetségnek [8]. A 'Gentiana' Gentiosz, illír király nevét őrzi. Korábban (Kr. e. 180-168) a sárga tárnics (*G. lutea*) gyökerét gyógyításra használták. Így jött létre a 'Gentius király füve' társnév. Az 'encián' és ennek változatai mind a *Gentiana* névből származtathatók.

A *Gentiana cruciata* tudományos nevéből erednek a 'Szent László-tárnics' más társnevei, a 'keresztesfű' és ennek magyar, sőt idegen nyelvi névváltozatai ('cruciata': a levelek keresztben átellenesen erednek a szárból). Gyógynövényként való használatára utal a 'kígyótárnics' és az 'epefű' társnév. A 'keserűfű' a német 'Bitterwurz' tükörfordítása.

Névjegyzékeinkben, füves- és orvosi könyveinkben (pl. Clusius-Beythe, Melius, Pápai Páriz, Csapó) gyakran használt 'Szent László király füve, Szent László füve, Szentlászló-tárnics' – a legenda nyomán – magyar névalkotás, a 'Gentius király füve' analógiájára.

A Szent László-fű botanikai és fitokémiai jellemzése

A Szent László-tárnics (*Gentiana cruciata*) a tárnicsfélék (*Gentianaceae*) családjába tartozó, évelő, lágyszárú, védett növényfaj. Hazánkban szórványosan fordul elő, főleg a Középhegységben és a Dél-Dunántúlon, hegyi réteken, szőrfűgyepekben, legelőkön, kékperjés lápréteken, cserjésekben. A Kárpátokban gyakoribb, de ott is védelemre érdemes. Júniustól augusztusig virágzik.

Hajtása felálló, 20-40 cm magas. A szárlevelek keresztben állóak, lándzsásak vagy tojásdad-lándzsásak, 3-10 cm hosszúak, 3-5-erűek, alapjukon hüvelyszerűen összenöttek, ép szélűek. A kétivarú virágok 2-2,5 cm hosszúak. A forrt szirmú párta 4 szíromlevele belül kék, kívül zöldes, a párta és a csésze 4 cimpájú. A csésze cimpái a csőnél jóval rövidebbek. A tokban igen apró, barna magvak vannak.

Hatóanyagai [9, 10]: 2-3% szekoiridoid genciopikrozid (genciopikrin), 0,04% amarogentin (swerozid fenolkarbonsav-észtere), kb. 1% xanthon pigmentek (gentizin, izogentizin, genciozid), nyomokban piridin-alkaloid, a gencialutin.

A Szent László-fű fő hatóanyagát képező szekoiridoidok az iridoidok alcsoportja. Néhai Szabó László Ferenc szerves kémikus gyógyszerész-professzor fő kutatási területe a szekoiridoidok szerkezetének megállapítására irányult [11]. Példás szemléletű és a szerves kémia minden szépségét érzékeltető eredményei nagymértékben hozzájárulnak e vegyületcsoport sokféleségének megismeréséhez, a szekologanin kulcsszerepének tisztázásához a szeko-indol-alkaloidok bioszintézisében.

A Szent László-fű felhasználása

A legenda a legtöbb XVII-XVIII. sz.-i herbáriumban említésre kerül, közülük Melius [12] és Csapó [13] munkái tartalmazzak idézésre különösen érdemes ismereteket.

Melius [12] szerint:

„Ezt disznógyógyító fűnek is hívják...

Belső hasznai: A levelének, gyökerének vize mellet tisztít, hurutot gyógyít, mérget kihúz, dögösség ellen hasznos. Ezen haszna a porának, ha porrá tészed és élsz véle. A tehén- és juh- és disznópásztorok igen adják enni a disznó és juh barmoknak a dög ellen. Ha iszod a vizét, havi kórságot indít. Igen hasznos a vize, succusa, pora az kórságosoknak, ha gyakran élnek vele.

Külső hasznai: A borbélyok sebet kötnek véle. Írbe csinálják a gyökerét. Igen jó sebes lovakat, sánta, túros lovakat véle mosni a vizével, ha megfőzöd gyökerét, levelét lúgban, ezzel a túrját mosod, kötözöd a sebet, lábát. Ha porával hinted a sebet, túrját a lónak, meggyógyítja. Próbált dolog ez, hogy túrt, sebet igen jó ennek a vizével mosni, megfőzni a gyökerét, levelét, ezzel mosni, ezzel hinteni a túrt, a sebeket.”

Csapó [13] szerint:

„*Belső haszna:* 1. Pestis ellen hasznos a keresztfű gyökere, ha ki egy fél drahmát minden nap ecetben vagy borban bevesz, Szent László Király pedig ezt legelsőben találta volna fel az ellen hasznosnak lenni, mint Clusius és Zwittinger emlékezik, mert minekutána a Tatárokat Magyarországból kiűzte, azután hamar nagy pestis kezdett az országban uralkodni. 2. Hideglelés ember, főzze meg a gyökeret borban és igya éhomra azt melegen. 3. Étel nem kívánását ezen említett ital meghozza.

Külső haszna: 1. Fekélyeket és egyéb rút sebeket megtisztítja és gyógyítja ez gyökér, mézben főzvé azt és úgy felrakván. 2. Csüves sebekben ezen gyökér bedugattván, azokat tisztulásuk előtt össze nőni nem hagyja.

Közhaszna: A keresztfű gyökerét hasznos megetetni a disznókkal, midőn köztük a dög uralkodik, mert megőriztettnek ez által a dögtől.”

Az „újabb” gyógynövényes munkák közül érdemes kiemelni dr. Zelenyák János, lekéri (Bars-megyei) plébános sorait [14].

Használata: „A fű gyökere erősítő gyógyszer; a friss növény keserű; erős s kellemetlen szaga szárítva enyhébb. Az emésztő szervekre erősítőleg hat. Hideglelésben levők főzzék meg a gyökeret borban és úgy igyák. Hasonlóképpen járjanak el azok, akiknek étvágyuk nincsen. Mint lázcsillapító szer, a chinin-praeparatumok előtt nagyon el volt terjedve. Külsőleg rút sebekre kötik a gyökér levét, vagy főzetét. Az állatgyógyászatban a gyökér porát pilulákban, vagy főzetben, bő etetésből származó kólika, emésztési zavarok, sárgaság és giliszták ellen használják. Külsőleg a port, faszénporral és tölgyfakéreg-porral, egyenlő részben vegyítve rút sebek behintésére, főzetalakban kimosására ajánlják.

Ma főként gyökere és a belőle készült tinktúra amarum, tonicum, roborans, cholagogum, de régebben lázcsillapítóként is alkalmazták. A likőrpar is felhasználja. Külsőleg sebgyógyító, régen kenőcs (ír) formájában, sebek kezelésére használták. A szekoiridoidok általában antimikrobiálisak, predátor-riasztók, antioxidáns-neuroprotektív tulajdonságúak, de pontos hatásukat kellően még nem bizonyították. Ennek ellenére, nem zárható ki, hogy a Szent László fű és a belőle készített ír akár a pestis megfékezésében hatásos volt.

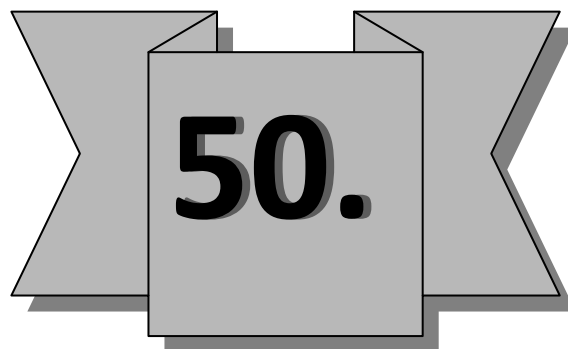
Jelenleg a *Gentiana lutea* (sárga tárnic) gyökérdrogja (*Gentianae radix*) és a belőle készült alkoholos kivonat (*Gentianae tinctura*) hivatalos az érvényes magyar és európai gyógyszerkönyvekben.

Irodalom

- [1] László Gy. 1993. A Szent László-legenda középkori falképei. Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület, Budapest
- [2] Csapody V. – Priszter Sz. 1966. Magyar növénynevek szótára. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- [3] Vörös É. 2008. A magyar gyógynövények neveinek történeti-etimológiai szótára. Debreceni Egyetem, Debrecen
- [4] Zlinszky A. 1901. Arany kisebb történeti költeményei. Szent László füve, Szent László (2. és befejező közl.) Irodalomtörténeti Közlemények 11/4: 404-421.
- [5] Szmodits L. 1984. A Pray-kódex növényeinek gyógyszerészettörténeti elemzése. *Comm. Hist. Artis Med.* 107-108: 67-78.
- [6] Rapaics R. 1932. A magyarság virágai – a virágkultusz története. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest
- [7] Priszter Sz. 1998. Növényneveink – a magyar és a tudományos növénynevek szótára. Mezőgazda, Budapest
- [8] Rácz J. 2010. Növénynevek enciklopédiája – Az elnevezések eredete, a növények kultúrtörténete és élettani hatása. Tinta Könyvkiadó, Budapest
- [9] Rácz G. – Rácz-Kotilla E. – Szabó L. Gy. 2012. Gyógynövények ismerete – a fitoterápia és az alternatív medicina alapjai. Galenus, Budapest
- [10] Szabó L. Gy. 2005. Gyógynövény-ismereti tájékoztató. Schmidt und Co., Melius, Baksa, Pécs
- [11] Szabó, L. F. 2008. Rigorous Biogenetic Network for a Group of Indole Alkaloids derived from Secologanin. (Chemotaxonomy of Indole Alkaloids, Part 5). *Molecules*, 13: 1875-1896.
- [12] Melius P. 1578. Herbarium. Az fáknak, füveknek nevekről, természetekről és hasznairól. Heltai Gáspárné, Kolosvár (Szabó A. kiegészítésével, 1979, Kriterion, Bukarest)
- [13] Csapó J. 1775. Új füves és virágos magyar kert. Landerer, Posony
- [14] Zelenyák J. 1908. A gyógynövények hatása és használata. Stephaneum, Budapest

Tabáni titok. 50 éves a SOM

Időszaki kiállítás

Személyes történelem, múzeumi backstage, emlékek.

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum időszaki kiállításával

a múzeum fennállásának ötven évét ünnepli. Egykori dolgozók, különleges műtárgyak és az elmúlt fél évszázad felejthetetlen pillanatai néznek vissza ránk a falakról, és hirdetik: a SOM kivételes helyet foglal el a múzeumi világban.

A tárlat személyes hangvételével igyekszik a látogatókhoz közelebb hozni a múzeumot, bemutatni azt, hogy ez is egy munkahely, ahol a dolgozók mindennapi élete ugyanolyan körforgásban telik, mint bárhol máshol. A múzeumi munkatársak bemutatása mellett a látogatók megismerhetik a muzeológusi, restaurátori munka feladatköreit, érdekes (és sokszor szórakoztató) dokumentumokat olvashatnak a múzeum múltjából. A látogató betekintést nyer a múzeumi szakemberek, a kurátor dilemmáiba: hol a határ a múzeumi attrakció és az öncélú bulvár között, mikor sért személyiségi jogokat egy kiállított tárgy, vagy hogyan kezd el személyesen kötődni egy tárgyhöz a szakember. A kiállítás a rengeteg bemutatott fénykép és az enteriőrök által válik igazán színessé. A személyes történetek mellett ízelítőt kaphatunk az elmúlt fél évszázad kiállításpolitikájából, egy-egy korszak jellegzetes kiállítási koncepciójából. Egy külön teremben a múzeum széleskörű és gazdag gyűjteménye kerül bemutatásra. A tárlaton új szempontból mutatkoznak be egyes tárgyak: kiderül, milyen kapcsolat fűzi az udvaron álló Borsos-szoborhoz a kismamákat, és hogy mit keres a vitrinben egy pezsgősüveg.

A múzeum ezzel a tárlattal újabb lyukat üt azon a falon, amely a múzeumok rideg, megközelíthetetlen jellegét szimbolizálja. Múltidézés, megkapó gondolatok, és érdekes tárgyak csalogatnak mindenkit a múzeumba.

Kedves Látogatók, menjetek és szeressétek meg a SOM-ot, derítsétek ki, mi is a tabáni titok!

A kiállítás április végéig látogatható.

Budapest, 1970. április 11.
1214/1970.

Vince László úrnak
ORFI gazdasági igazgató

Megkaptuk Gunde Géza foglalkoztatására való szíves értesítését, üres állásunk nincs, valamennyi állásra megfelelő alkalmazottunk van 1970-ben. Szeretnénk külön hangsúlyozni... megfelelő felkészültségű és nyelvtudású munkaerőkkel rendelkezünk. Teremőreink legnagyobb része egészségügyi nyugdíjas, elsősorban az ORFI nyugdíjasa. Csermák Mária gazdasági-könyvelési ismereteire támaszkodhatunk a pénztárosi teendők ellátásánál, Tarnay Gyuláné sok évtizedes egészségügyi ismereteire /Szövetség-utcai Kórház/, a többiek pedig valamennyien egy vagy több nyelven /képviselt nyelvek: német, angol, francia, orosz, olasz, holland/ biztosítják a látogatók eligazítását. Ennek előnyeit felesleges hangsúlyozni, hivatalos egészségügyi és tudományos intézetek stb. látogatói állapították meg ennek sikerét, és írták be az emlékkönyvbe nem egyszer. A kiállítás sikerének egyik alapfeltétele a jól begyakorolt állandó teremőri gárda, amire csak megfelelő ismeretekkel és műveltséggel rendelkező, megfelelő megjelenésű dolgozók alkalmasak. Munkájukat igen nagyra értékeljük.

Dr. Antall József
h. igazgató

Tárgy – Történet – Nagyítás

A Tárgy – Történet – Nagyítás sorozat lényege az, hogy állandó kiállításunkat mozgalmassá tegyük, legizgalmasabb részeit kiemeljük, és részletesebben bemutassuk látogatóinknak. Kéthavonta új témával jelentkezünk, amelyek mindig kapcsolódnak valahogy a *Képek a gyógyítás múltjából* c. tárlatunkhoz. Egy-egy kiemelkedő személyiség, érdekes hagyomány vagy egy nem mindennapi egészségügyi téma a múlt századokból... Minden előkerülhet itt, nálunk, a SOM-ban! E minikiállítás valóban aprócska, ám tartalma annál színesebb és figyelemreméltóbb!

Sorozatunk első kiállítása: **Trepanáció**, mely január végéig volt látható.

Minikiállítás

Kiállításunk az egyik legősibb sebészeti módszer, a koponyalékelés történetét idézi fel, az őskortól a honfoglalókon keresztül a középkorig. A kiállított koponyák lehetővé teszik, hogy megfigyeljük a gyógyulás menetét, megismerjük a jelképes trepanációt. A trepanációs kiállításról: a vitrin talán legérdekesebb tárgya – a megdöbbentő trepanált koponyák mellett – *Guilhelmus Fabricius Hildanus* (1560-1634) könyve a trepanációról, amely múzeumunk gyűjteményéből származik.

A kötet 1606-ban, Genfben jelent meg, majd később még számos kiadást megért. A szerző 1560-ban, Hildenben született. Apja korai halála miatt nem mehetett orvosegyetemre, így kirurgusnál tanulta a sebészetet. 1614-ben, Bernben városi orvosnak nevezték ki. Soha nem volt orvosdoktor, ám tehetsége kiemelkedőnek számított. Sikeres műtéteivel nagy hírnévre tett szert, több munkája is megjelent (pl. a

vérmérgezésről, a szemműtétekről, a szülészetről, stb.). A *trepanációról* c. munkája azért is különleges, mert noha a trepanáció ősi módszernek számított, Hildanus egy új eszközt talált fel a módszer tökéletesítésére. A munka elsősorban gyakorlati instrukciókat tartalmaz, ezzel is szemléltetve a szerző professzionalizmusát.

Köszönjük a Magyar Természettudományi Múzeum segítségét!

Koloc Dóra
muzeologus, múzeumi menedzser
Semmelweis Orvostörténeti Múzeum
1013 Budapest, Apród utca 1-3.
sajto.semmelweis@gmail.com

**„Mindenkép(p)en olvasunk!”
fotókiállítás és könyvajánló a
Pécsi Tudományegyetem
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpontban
(2012-2016)**

2012-ben született az ötlet, hogy az Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont új épületében, az Európa Kulturális Főváros keretében épült impozáns könyvtáráépületben, kihasználva a nagy tereket, fotókiállítást szervezünk, melyen a Pécsi Tudományegyetem polgárai, (oktatók, kutatók, hallgatók és dolgozók) ajánlják kedvenc olvasmányukat fényképen és írásban.

Tervünk az volt, hogy ezzel az akcióval népszerűsítjük könyvtárunkat, a jó könyvek ajánlásával kedvet csinálunk az olvasáshoz, ugyanakkor az oktatóknak kutatóknak lehetőségük volt (és van) megmutatni egy másik énjüket, mely közelebb hozza egymáshoz az oktatót és a hallgatót, a könyvtárost és az olvasót.

Akciónk olyan sikeresnek bizonyult, hogy 2012 óta, idén ötödik alkalommal rendeztük meg ezt a kiállítást, melyen egy-egy alkalommal közel 40 kép, 40 ajánló kerül kiállításra.

Kezdetben az egyetemi honlapokon, majd közösségi oldalainkon tettünk közzé felhívást, hogy „Ajánld kedvenc olvasmányod fényképen és írásban...”. A felhívásban felkínáltuk segítségünket a fotó elkészítéséhez, melyet gyakran igénybe vettek leginkább az oktatók.

A 2015-ös évben videó ajánló elkészítésére és kiállítására is volt lehetőség, mely nagyon izgalmas megoldásokat hozott, a kiállítás ettől nagyon látványos és izgalmas lett. Hat videó ajánlónk érkezett, melyet folyamatosan vetítettünk a földszinti térben. Érdekesség, hogy az egyik ilyen video ajánló elkészítésére a kutyamenhelyen került sor, ahol Hargitai Evelin, a Bölcsészettudományi Kar egyik oktatója ajánlotta Déry Tibor: Niki című könyvét, ahol a Niki nevű kutya élt. A kiállítás hatására ezt a nem túl fiatal kutyust örökbe fogadták, amit egy kicsit saját sikerünknek is tekintünk.

A kiállítási fotózások, a beszélgetések maradandó élményt jelentenek nekünk könyvtárosoknak is, mely tovább lendít minket a kiállítás megvalósítását megelőző szervezési és megvalósítási nehézségeken. Kellemes emlékeink közé tartozik (csak kiragadva egy példát) mikor egyetemünk egy neves irodalomtudósa arra kért minket, hogy menjünk el a lakására, hogy a könyvespolcán szereplő Ady fényképek és relikviák is szerepelhessenek a fényképen, mert mint az ajánlójában fogalmazott „Ady verseinek szövegvilága gimnazista koromban vonzott magához. Ma már elmondhatom, hogy egész életre szólóan. Az Athenaeum Kiadó „Ady Összes”-ét újra és újra végigolvastam, szinte minden nap előveszem, utazásaimra is mindig magammal viszem, mint egy ereklyét. Egyszer s mindenkorra megragadott az a rendkívüli Hang, amely az életem, az életünk, az emberi létezés kérdéseiről, kockázatairól, egzisztenciális tétjéről beszél....”

Áttekintve a közel 160 ajánlót, mely ez alatt az öt év alatt hozzánk érkezett, megtalálhatók olyan művek, mint pl. „Magyarország vármegyéi és városai”, a klasszikusok közül Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső művei, Janus Pannonius epigrammái, a szakmailag inspiráló művek, mint a középkor oktatójának egyik kedvence, Ken Follett a „A katedrális” című könyve, Hankiss-tól az „Emberi kaland” „Romsics Ignác: Magyar sorsfordulók”-ja és persze az elmaradhatatlan „Tizennégy karátos autó”, a kortárs szépirodalom Ulickaja, Amos Oz, Orhan Pamuk, J.K.Rowling, és még sokan mások.

Kiemelve egy példát a sok közül, mellékelem kedvcsinálónak:

Prof. Dr. Reglödi Dóra intézetigazgató egyetemi tanár

Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar

Anatómiai Intézet

ajánlja

Kosztolányi Dezső: Esti Kornél

Budapest: Kossuth Kiadó Zrt., 2007

„Az Esti Kornélt minden évben előveszem, és újra meg újra elolvasok belőle részleteket.

Számomra az Esti Kornél annak a kettősségnek a tükré, ami mindannyiunkban benne van. Annak a másik énnek a kalandjai, aki csak szeretnénk lenni, csak néha megízlelnénk, milyen lenne úgy élni, ahogy Esti Kornél, ez a kitalált másik én él. Messzire merészkedni, világot látni, 10 nyelven beszélni, nagyvilági életet élni, nagyvonalúan jótékonykodni, a szabályokkal nem törődni, különleges emberekkel megismerkedni.

Amellett, hogy ez az érzés minden történet mögött fellelhető, a történetek külön-külön is nagyon érdekesek, és egy-egy jellegzetes emberi tulajdonságot mutatnak be, amiket Esti Kornél elbeszélései alapján ismerünk meg. Emellett rengeteg apró „Kosztolányis” finomság van elrejtve a sorokban, melyeket mindig jó újra és újra ízlelgetni.

Kezemben az „elnyűtt”, agyonolvasott könyvem látható.”

Médiatárunkban megtalálhatók a könyvajánlók és a kiállítás megnyitóról készült videók is (nem a teljesség igényével):

Mindenkép(p)en olvasunk! - 2014 - a video alatt kicsi lejjebb olvashatók az ajánlók (2012, 2013, 2014)
<http://www.lib.pte.hu/mediatar/mindenkep-p-en-olvasunk-2014>

Mindenkép(p)en olvasunk! - 2015 - fényképes összeállítás

<https://www.youtube.com/watch?v=7HeSeqXgZcw>

Mindenkép(p)en olvasunk! – 2016 – videó a kiállítás megnyitóról

https://www.youtube.com/watch?v=_AE0J4VXu8c

Szeretettel várjuk a 2017. novemberi kiállításra a további könyvajánlókat, a mindenkeppen@lib.pte.hu e-mail címre!

Rózsáné Szarka Veronika

osztályvezető, könyvtáros

PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Közönségkapcsolati Osztály

Nagy Ádám, a tatabányai József Attila Megyei és Városi Könyvtár kommunikációs munkatársa, kulturális szervezője osztotta meg a KATALIST-en az alábbi infografikát, melyet a könyvtárosok szabadon nyomtathatnak és terjeszthetnek!

HOGYAN ISMERD FEL AZ ÁLHÍREKET

MÉRLEGELD A FORRÁST

A történettől egy kattintásra vizsgáld meg az oldalt, annak küldetését és kapcsolatait.

OLVASS A SOROK KÖZÖTT

A címsorok túlozhatnak, hogy többen kattintsanak rájuk. Mi a teljes történet?

ELLENŐRIZD A SZERZŐT

Egy gyors keresés a szerzőkre. Hitelesek? Valódiak?

MEGBÍZHATÓ A FORRÁS?

Kattints a hivatkozásokra. Állapítsd meg, hogy alátámasztják-e a történetet.

ELLENŐRIZD A DÁTUMOT

Ha újraposztolnak egy régi hírt, az nem jelenti azt, hogy jelenleg is aktuális.

EZ EGY VICC?

Ha túl szokatlan, lehet hogy szatíra. Nézz utána az oldalnak és a szerzőnek.

FÉKEZD ELŐÍTÉLETEIDET

Vedd észre, ha saját nézeteid kihatnának az ítélőképességedre.

KÉRDEZD A SZAKÉRTŐKET

Kérdezz meg egy könyvtárost vagy nézz utána egy tényellenőrző oldalon.

Magyar fordítás: Nagy Ádám

 International Federation of Library Associations and Institutions
With thanks to www.Factcheck.org

Az infografika letölthető: <http://www.jamk.hu/?q=hu%2Falhirekinfografika>

Milánkovics Róbert

PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

"Mutasd a könyvespolcod, megmondom, ki vagy!"[1] jutott eszembe Vasvári Judit cikkének címe, mikor kollégám nemet mondott arra a kérésemre, hogy mutakozzon be az Orvosi Könyvtárak Névjegy rovatában.

Nem hagyhattam annyiban, hogy Robiról ne tudjanak az Orvosi Könyvtárak olvasói, hiszen Ő a könyvtárunk egyik motorja. A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázis orvoskari adminisztrátoraként öregbíti könyvtárunk hírnevét.

Egy éve mutatott be egy általa fontosnak tartott könyvet a PTE ETKK Mindenkép(p)en olvasunk kiállításán. Mivel Vasvári Judit szerint is "az egyértelmű, milyen sokat elárul a gondolkodásodról, érdeklődési körödről az, hogy mit olvasol" úgy gondoltam elkérem tőle az ott készített könyvajánlást.

Fogadják szeretettel!

[1]<http://www.life.hu/kult/20141004-a-konyvespolcod-sokat-elarul-a-jellemedrol-es-hogy-mikent-latod-a-vilagot.html> "

Murakami Haruki – 1Q84 1-3.

Az évek óta irodalmi Nobel-díj esélyesei között számon tartott Murakami Haruki trilógiáját ajánlom. Akinek a posztmodern japán mágikus realizmus közel áll a szívéhez, az szeretni fogja ezt a regényt is, akinek nem, az nyugodtan megismerkedhet vele, érdemes. Senkit ne riasszon el, hogy egy 1500 oldalas háromkötetes műről van szó, továbbá az se, hogy az első kötet amolyan bevezetés csupán, és csak a 700. oldal környékén kezd homályosan derengeni, hogy miről is szól az egész mű.

Murakami olyan élvezetes, gördülékeny stílusban ír, hogy az embernek kedve lenne taxiban ücsörögni, egy dugó közepén, Janáček Sinfoniettáját hallgatva – állítólag a regény alapötlete is pont ilyen körülmények között született, ahogy a történet maga is kezdődik. Az elején két egymástól teljesen független szálon futnak (inkább csordogálnak) az események, mindezt úgy, hogy egyáltalán nem unalmas, sőt. Ahogy szép lassan kezdjük megismerni a női és a férfi főszereplőt, azt vesszük észre, hogy egyáltalán nem fedezhető fel semmilyen kapcsolódási pont a két történet között, legalábbis elsőre, mivel rejtve találhatunk apróbb utalásokat, szimbólumokat, amik arra engednek következtetni, hogy a későbbiekben valamilyen módon mégiscsak összefonódnak a szálak. Mindez azonban olyan finoman tált, hogy az ember már azon izgul, hogy leleplezze ezeket a jeleket, miközben a második kötetben már valóban kezd kibontakozni a cselekmény, tovább bonyolítva, és egyre rejtélyesebbé téve az eseményeket. Hónapokig olvasva az ember nem emlékszik minden apró részletre, amik itt valóban fontosak, többek között e miatt is lehetetlen a könyv. A harmadik kötetben már három fő szálon fut a cselekmény, többnyire egy időben zajló események, három szemszögéből elmesélve, még hozzá úgy, hogy mindegyik újat tud hozzátenni, és az ember azon kapja magát, hogy már – a Kurblimadár krónikájából visszatérő – Usikaváért is izgul.

A regény terjedelme ellenére a szerző végig fenn tudja tartani a feszültséget, köszönhetően a különleges szerkezetnek és a történet bonyolultságának. Befejezve ne várjunk magyarázatot sok mindenre, inkább még több felmerülő kérdést, azonban este érdemes felsandítani a Holdra, nincs-e belőle véletlenül kettő...

Közreadtja: **Gracza Tünde**
gacza.tunde@lib.pte.hu

A folyóirat célja:

Az Orvosi Könyvtárak folyóirat célja az orvosi könyvtárosi, könyvtárszakmai és egészségügyi témájú információk közlése. Ezen belül megjelentet eredeti és összefoglaló közleményeket, beszámolókat, híradást ad szakmai képzési lehetőségekről, úti jelentéseket, MOKSZ tagkönyvtárakat érintő híreket közöl, valamint az orvos és könyvtáros szakma képző intézményeinek hallgatói számára publikálási lehetőséget biztosít, közli a hallgatók írásait, illetve azok kivonatát. A kéziratok elbírálásának, illetve elfogadásának joga a szerkesztőséget illeti. Az eredeti közlemények elbírálása peer-review rendszerben történik.

Kéziratok beküldése:

A kéziratokat a szerkesztőség a gracza.tunde@lib.pte.hu e-mail címen fogadja. Az eredeti közlemények Orvosi Könyvtárakban való publikálásának feltétele, hogy a cikk korábban még nem jelent meg és az Orvosi Könyvtárakhoz való benyújtással egy időben máshova még nem került beadásra, valamint a kézirat benyújtását valamennyi szerző jóváhagyta és a közlemény a Helsinkai deklaráció (1975, revízió 2008) előírásainak megfelel.

Az eredeti közlemények szerkezete:

A címdalton magyar és angol nyelvű cím, szerző(k) neve és munkahelye(i) (a szerző neve mellett felső indexszel jelölve); magyar és angol nyelvű összefoglaló max. 80-80 szó terjedelemben, megfogalmazásában a közlemény lényegét megragadó és annak szerkezetét követő; magyar és angol nyelvű kulcsszavak (max. 4-4); rövidítések jegyzéke (angol nyelvű rövidítések lehetőség szerinti lefordításával); szöveg (bevezetés, cél, módszer, eredmények, discussio/megbeszélés); irodalomjegyzék (Vancouver stílus); táblázatok, ábrák; táblázatok és ábrák jegyzéke; levelező szerző elérhetősége.

A Szerkesztőség címe: 7624 Pécs, Szigeti út 12.

A megjelent közlemények tartalmáért a szerzők felelnek.

For the content of the articles the authors are responsible.

Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének
negyedévenként megjelenő hivatalos lapja
ISSN 2061-036X (nyomtatott)
ISSN 2061-0378 (online)
Honlap: <http://mokszo.org.hu/>
Facebook: <https://www.facebook.com/orvosikvtarak>
Kiadja: A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége
1125 Budapest, Diós árok 3.
Tel: +36 1 354-5369
Lapigazgató:
Dr. Palotai Mária, PhD – MOKSZ elnök
E-mail: palotai.maria@aeek.hu
Főszerkesztő:
Dr. Gracza Tünde
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Társzerkesztő:
Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes
E-mail: tolgyag@pandy.hu
Angol nyelvi tanácsadó: Kiss Tamás
E-mail: kiss.tamas@lib.pte.hu
Szerkesztőség címe:
7624 Pécs, Szigeti út 12.
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Adószám: 18230082-1-42
Nyomtatásban megjelenik 50 példányban
DOI: 10.18424/OK.2017.1

